

ТЮНІНГ

Гармонізація
Освітніх
Структур
в Європі

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ РОЗРОБЛЕННЯ ПРОФІЛІВ СТУПЕНЕВИХ ПРОГРАМ,

ВКЛЮЧАЮЧИ ПРОГРАМНІ КОМПЕТЕНТНОСТІ ТА ПРОГРАМНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

*Переклад українською мовою здійснено в рамках проекту Європейського Союзу
«Національний Еразмус+ офіс в Україні», що реалізується
ГО «Інститут лідерства, інновацій та розвитку» за кошти ЄС.
Погляди, викладені у виданні не обов'язково відображають погляди ЄС*

With the support of the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Методичні рекомендації для розроблення профілів ступеневих програм, включаючи програмні компетентності та програмні результати навчання/ пер. з англ. Національного експерта з реформування вищої освіти Програми Еразмус+, д-ра техн. наук, проф. Ю.М. Рашкевича. – Київ: ТОВ «Поліграф плюс», 2016. – 80 с.

ISBN

Профіль ступеневої освітньої програми, представлений в узгодженому за змістом і формою вигляді, є одним із нових інструментів Болонського процесу, призначений для підвищення прозорості та зрозумілості освітніх програм в Європейському просторі вищої освіти.

Методичні рекомендації розроблені в рамках Європейського проекту CoRe-2 групою провідних європейських фахівців під керівництвом Дженнеке Локгоф і Бас Веґевіжс з Агенції з міжнародної співпраці у сфері вищої освіти (Нідерланди) і Каті Дуркін з Національного центру академічного визнання та інформації Великої Британії для практичної допомоги розробникам освітніх програм, акредитаційним агенціям, працедавцям та іншим зацікавленим особам.

Методичні рекомендації містять короткий опис компетентнісного підходу у вищій освіті, визначення основних категорій – «компетентність» і «результат навчання», а також – детальний опис формату представлення Профілю програми, приклади профілів, рекомендований проектом Tuning перелік загальних компетентностей і глосарій основних термінів.

Методичні рекомендації можуть бути використані в системі вищої освіти України для розроблення освітніх програм, для їх опису в каталогах курсів та акредитаційних матеріалах, а також для визнання іноземних дипломів і кваліфікацій.

Переклад «A Tuning Guide to Formulating Degree Programme Profiles» українською мовою здійснено Національним експертом з реформування вищої освіти Програми Еразмус+, доктором технічних наук, професором Юрієм Рашкевичем за підтримки Національного Еразмус+ офісу в Україні (проекти Європейського Союзу).

Видання «Методичні рекомендації для розроблення профілів ступеневих програм» здійснено за фінансової підтримки Британської Ради в Україні.

УДК
ББК

Проект «Компетентності у навчанні та визнанні» (CoRe) був підтриманий Європейською Комісією через Програму Навчання впродовж життя – Програма Еразмус – Багатосторонні проекти Генерального Директорату з питань освіти та культури.

Дана публікація відображає виключно погляди її авторів, Європейська Комісія не може бути відповідальною за жодне використання інформації, що міститься у ній.

Вищі навчальні заклади можуть апробувати та використовувати матеріали даної публікації за умов виразного посилання на джерело.

Жодна частина даної публікації, включаючи дизайн обкладинки, не може бути відтворена, збережена або передана у будь-якій формі чи значенні будь-то електричним, хімічним, механічним, оптичним шляхами запису або фотокопіювання, без попереднього дозволу видавця.

© Nuffic / TUNING Association
© Британська Рада в Україні,
друк, 2016

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	4
ВСТУП.....	6
Розділ 1. ПРОФІЛЬ ПРОГРАМИ В КОНТЕКСТІ БОЛОНСЬКОГО ПРОЦЕСУ	11
Болонська парадигма	11
Профіль програми	11
Програмні компетентності та програмні результати навчання	12
Європейські, національні та галузеві опорні рамки	14
Висновок	15
Розділ 2. ШАБЛОН ПРОФІЛЮ ПРОГРАМИ ТА ІНСТРУКЦІЇ	17
Шаблон.....	17
Як використовувати шаблон.....	18
Розділ 3. ГЛОСАРІЙ	37
ДОДАТОК 1. ПРОЕКТУВАННЯ ОСВІТНІХ ПРОГРАМ.....	45
ДОДАТОК 2. ПЕРЕЛІК ЗАГАЛЬНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ	49
ДОДАТОК 3. ПРИКЛАДИ ПРОФІЛІВ ПРОГРАМ З ІСТОРІЇ, СЕСТРИНСЬКОЇ СПРАВИ ТА ФІЗИКИ	51

ПЕРЕДМОВА

Розроблені в рамках проекту Тьюнінг «Методичні рекомендації для розроблення профілів ступеневих програм, включаючи програмні компетентності та програмні результати навчання» є результатом успішної співпраці між мережею Тьюнінга та експертами з визнання Європейської мережі інформаційних центрів в Європейському Союзі (ENIC) і Національних центрів академічного визнання та інформації в Європейському Союзі (NARICs), які працювали разом у рамках проекту «Компетентності у визнанні та навчанні» (Competences in Recognition and Education 2, CoRe-2).

Проект CoRe-2 був виконаний протягом останніх двох років, але він має довгу передісторію, корені якої є в проекті Тьюнінг, що розпочався в 2000 р. Метою проекту Тьюнінг був внесок в досягнення основних цілей Болонського процесу шляхом трансформації традиційних освітніх ступенів у ступені бакалавра та магістра й реконструкція логіки відповідних освітніх програм. Тьюнінг спрямований на імплементацію Болонського процесу на університетському рівні та концентрується на прозорості й розвитку певної «спільної мови» для опису програм вищої освіти, і не в останню чергу – для підвищення їх порівнюваності та прискорення міжнародного визнання.

У зв'язку з такою метою, нічого дивного, що різні заходи Тьюнінга з самого початку продовжувалися Європейськими мережами Європейської Комісії та Ради Європи/ЮНЕСКО, відповідальними за визнання академічних і професійних кваліфікацій, – ENIC/ NARICs. У середині першої декади XXI ст. Тьюнінг працював над новими і радикальними змінами в описі освітніх програм. Освітні програми, що ведуть до отримання ступенів бакалавра та магістра, перестали описуватися виключно у відповідності з їх змістом. З цього моменту вони також повинні були плануватися у відповідності з профілем ступеневої програми, який містить синтетичний опис компетентностей та результатів навчання. Побудова освітніх програм повинна змістити фокус із вхідного потенціалу на вихідні результати, з того, що студент викладається, на те, що студент вивчив і здатен зробити.

З самого початку Тьюнінг чітко акцентував, що настільки складний та інноваційний підхід може принести успіх лише у випадку його реальної реалізації на практиці, і описи кваліфікацій з акцентом на вихід повинні привести до покращення та зменшення суб'єктивності процедур визнання. Це було справою фахівців з визнання – визначити, як повинен виглядати профіль ступеневої програми, щоб досягти поставленої мети. Національні центри визнання Великобританії та Нідерландів вирішили прийняти виклики і сформуванати партнерство з Тьюнінгом для проведення відповідних досліджень.

Початковою ціллю проекту CoRe-2 було з'ясувати, чи профіль ступеневої програми є інструментом, який може бути використаний для визнання поряд з іншими супутніми документами: дипломом, академічною довідкою та додатком до диплому. У ході виконання першого проекту стало зрозуміло, що насправді такого типу

інформація є релевантною та перспективною для приймальних комісій та фахівців з оцінювання навчальних досягнень. Проте методи, за допомогою яких в університетах описувалися компетентності та результати навчання, були настільки різноманітними, починаючи від короткого опису дуже загальними фразами і закінчуючи багатосторінковими документами, що відповідні документи не могли бути використані цільовими споживачами як джерела узгодженої та збалансованої інформації.

З цієї причини на початку 2008 р. був ініційований другий проект – CoRe-2 – з однією головною ціллю: забезпечити розроблення методичних рекомендацій з інструкціями, як описувати компетентності та результати навчання в профілі ступеневої програми, включаючи ілюстрацію реальними прикладами. Виходячи з природи нового проекту, цільова робоча група була доповнена представниками вищих навчальних закладів, відповідальними за розроблення конкретних прикладів, та іншими зацікавленими особами, наприклад, експертами акредитаційних агенцій. Представлені нижче Методичні рекомендації Тюнінга є результатом виконання проекту.

Я також хочу висловити слова вдячності тим, хто вніс значний внесок у проект CoRe-2, без кого цей проект не зміг би бути успішним. Я дякую проектній команді CoRe-2 за їх важку роботу по досягненню кінцевого результату: експертам проекту Тюнінг, національних центрів визнання ENIC/ NARICs Нідерландів, Великої Британії, Франції, Чехії та Естонії, експерту Фламандської акредитаційної комісії (Нідерланди). Слова вдячності також адресуються офіційним і неофіційним партнерам з тестування напрацьованих результатів за їх відданість цілям проекту і значний внесок в його результати. Також дякую координаційному комітету CoRe-2 за віддану та ефективну роботу щодо менеджменту проекту. У доповнення, я дякую видавцям Методичних рекомендацій та усім, хто займався його прикінцевим редагуванням. І наостанок, але не в останню чергу, я дякую Програмі Європейської Комісії «Навчання впродовж життя», Еразмус і всім залученим партнерам за визнання важливості даного проекту та фінансову підтримку його виконання.

Я надіюся, що ці Методичні рекомендації як практичний інструмент для створення профілів ступеневих програм і формулювання переліків програмних компетентностей та результатів навчання, будуть відповідати потребам тих, хто займається трансформацією навчального контенту в результати навчання. Створена таким чином більша прозорість результатів освітніх програм, без сумніву, сприятиме процесу їх визнання. Я вважаю, що Методичні рекомендації сприятимуть усуненню перепон для мобільності та безперешкодному доступу до подальшого навчання або ринку праці.

Lucie de Bruin,
керівник Національного центру академічного визнання
та інформації, Нідерланди

ВСТУП

Мета цих Методичних рекомендацій за проектом Тюнінг – запропонувати чіткі вказівки для формування профілів ступеневих програм*. Це включає визначення ключових програмних компетентностей та формулювання якісних програмних результатів навчання.

Методичні рекомендації є інноваційним інструментом у допомозі впровадженню Болонського процесу та підходу проекту Тюнінг на рівні ступеневих навчальних програм вищої освіти. Вони призначені для усіх тих, хто бере участь у розробці та реалізації ступеневих освітніх програм. Рекомендації включають шаблон для підготовки профілю ступеневої програми.

Профіль програми є дуже стислим документом, обсягом порядку двох сторінок, створеним для вираження найбільш істотної інформації про конкретну ступеневу освітню програму. Він дає можливість позиціонувати дану освітню програму на академічній карті дисциплін або тематичних досліджень.

Профіль визначає предметну область або області, у якій проводиться навчання, визначає рівень вищої освіти (перший, другий або третій цикли), а також вказує особливості, які відрізняють дану освітню програму від інших подібних програм.

Профіль ступеневої програми описує у термінах компетентностей та результатів навчання, що випускники повинні знати, розуміти та бути здатними виконувати після успішного закінчення освітньої програми. У профілі прописано, що очікується від випускника у термінах видів задач, які вони повинні виконувати, їх рівень компетентності і відповідальності, яку вони можуть взяти на себе.

Формулювання якісного профілю програми вимагає узгодженої співпраці, його правильне компонування забезпечує додаткову обізнаність щодо специфіки природи ступеня та покращує внутрішню координацію в самій освітній програмі.

Профіль ступеневої програми може бути самостійним окремим документом, наприклад, як інформаційний інструмент у каталозі освітніх програм вищого навчального закладу. Але він також може бути частиною Додатку до диплома. У цьому випадку, як п. 4.2 Додатку, він виконує роль важливого елемента для визнання. Він підвищує корисність додатку в цілому, дозволяє користувачам краще зрозуміти суть даної ступеневої програми та цим полегшує знаходження відповідного місця праці, або напрямку продовження освіти.

* В оригіналі Методичних рекомендацій англійською мовою для позначення профілю ступеневої програми використовуються як термін *Degree Profile*, так і термін *Degree Programme Profile*. У спеціалізованій літературі українською мовою для означення відповідного документа використовується термін *Профіль програми*. Тому для уникнення непорозумінь обидва вищезгадані англійські терміни будуть в подальшому перекладатися, як *Профіль програми*. Для збереження відповідності українського терміну оригіналу підкреслимо, що у Методичних рекомендацій мова йде про проектування профілів ступеневих програм, тобто, у відповідності до Закону України «Про вищу освіту», освітніх програм з підготовки бакалавра, магістра та доктора філософії.

Хто може використовувати Профіль програми

Незважаючи на те, що дані Методичні рекомендації призначені для працівників вищих навчальних закладів, які займаються створенням Профілів програм, Профіль програми може слугувати більш широкому колу споживачів.

Він може використовуватися компетентними особами, що займаються питаннями визнання (наприклад, приймальними комісіями) для оцінювання кваліфікацій, оскільки профіль містить важливу додаткову інформацію до академічної довідки і додатка до диплома.

Студенти можуть використовувати Профіль програми для орієнтації щодо вибору напрямів навчання, а також для допомоги в оволодінні компетентностями. Працедавці можуть скористатися додатковою інформацією, яку надає Профіль програми, щоб глибше зрозуміти, яку освітню програму закінчив випускник та які компетентності і результати навчання він засвоїв. Більше того, інформація про освітню програму, яку містить Профіль, може бути цінною для інституцій, які прагнуть налагодити співпрацю з навчальними закладами.

Профіль програми, а особливо його секція F (результати навчання), може бути використаний також з метою отримання акредитації, оскільки акредитаційні процедури в Європі все більше фокусуються на результати навчання на рівні освітньої програми.

Структура Методичних рекомендацій

Розділ I описує контекст, у якому необхідно та корисно описувати ступеневу освітню програму відповідно до певного узгодженого формату. У ньому міститься коротке посилання на Болонський процес і підхід проекту Тюнінг, їх відношення до біжучих змін у Європейському просторі вищої освіти. Обговорена релевантність цих процесів до потреб викладачів, студентів, акредитаційних агенцій, центрів визнання та працедавців. Більше того, в ньому пояснено, яким чином опис освітньої програми за допомогою Профілю програми впливає на реалізацію студентоцентрованого, орієнтованого на вихід підходу до вищої освіти.

Розділ II містить шаблон для створення Профілю програми (2.1) та надає методичні рекомендації щодо його заповнення (2.2). Він також надає детальну інформацію, як формулювати програмні компетентності та програмні результати навчання. Шаблон визначає стандартний формат для Профілю програми. Цей формат був розроблений міжнародними експертами та апробований групою університетів, академічних експертів і служб визнання. Шаблон насамперед і в основному призначений допомогти описати існуючу освітню програму. Проте він також буде корисним для тих, хто проектує нові програми. Рекомендації щодо цього включені в Додаток I.

Розділ III містить Глосарій термінів. Багато із ключових термінів, які використовуються в даних Методичних рекомендаціях, розуміються по-різному у різних кра-

їнах, педагогічних і дисциплінарних контекстах. Тому вирішено чітко визначити, яким чином розуміти кожен термін для цілей даної публікації. Часто було необхідно вибрати одне значення із декількох постійно вживаних, навіть в англomовному середовищі. Ключові терміни, зазвичай, визначаються при першій зустрічі в тексті Методичних рекомендацій. Проте, у будь-якому випадку, рекомендується використовувати Глосарій для точного визначення, як вони розуміються в цій публікації для забезпечення взаємної порівняльності та зрозумілості розроблених Профілів програм.

Ці три розділи доповнені трьома додатками. Як уже згадано вище, Додаток I містить інформацію щодо використання Профілю для проектування нової освітньої програми. В Додатку II подано осучаснений перелік загальних компетентностей, розроблених у проекті Тюнінг. Додаток III містить 9 прикладів Профілів програм. Ці Профілі загалом є вигаданими, але базуються на реальних прикладах, розроблених партнерами тестування. Приклади містять профілі для кожного з трьох циклів вищої освіти (бакалавр, магістр, докторант) для трьох предметних областей: історії, фізики та сестринської справи. Ці предметні області були обрані для того, щоб забезпечити різноманітні довідкові матеріали для тих, хто планує розробляти профілі у цих або інших предметних областях, оскільки вони служать прикладами з області гуманітарних і природничих наук, а також регульованих професій.

Проект CoRe

Дані Методичні рекомендації розроблені в рамках проекту «Компетентності у визнанні та навчанні» (Competences in Recognition and Education 2, CoRe-2), фінансово підтриманого програмою Європейської Комісії «Навчання впродовж життя». Відповідні частини Методичних рекомендацій розроблені експертами та представниками Європейської мережі інформаційних центрів в Європейському Союзі (ENIC) та Національних центрів академічного визнання та інформації в Європейському Союзі (NARICs) у співпраці з Фламандською акредитаційною організацією (Нідерланди) (NVAO) та групою університетів, які проводили тестування.

Метою проекту було розробити:

1. Шаблон Профілю програми і інструкції щодо його заповнення.
2. Методичні рекомендації для опису результатів навчання.
3. Глосарій для забезпечення узгодженого використання термінів.

Ці завдання продовжують та розвивають результати попередника цього проекту – проекту CoRe-1. В CoRe-1 були проаналізовані розроблені рядом обраних університетів набори компетентностей та результатів навчання. Було встановлено, що багато сформульованих тверджень не відповідають мінімальним вимогам щодо зрозумілості та прозорості як в тому, яким чином вони сформульовані, так і в тому, як вони представляються. Тому вони мали дуже обмежене використання для процедур визнання. Було зроблено висновок, що існує нагальна потреба у методичних вказівках для підготовки Профілів програм, а також для формулювання

програмних компетентностей та програмних результатів навчання. CoRe-2 – другий етап проекту – взяв на себе це завдання і виконав його у вигляді даних Методичних рекомендацій.

Методичні рекомендації є результатом розроблення та апробації достатньо репрезентативною групою інституцій, які здійснюють визнання, вищих навчальних закладів та експертів вищої освіти. Вони представлені тут з надією, що будуть корисними в наших спільних зусиллях щодо сприяння формуванню позитивних інновацій та підвищенню прозорості у вищій освіті як Європи, так і всього світу.

Більше інформації про проект міститься на сайті проекту CoRe-2: www.core-project.eu

Розділ 1.

ПРОФІЛЬ ПРОГРАМИ В КОНТЕКСТІ БОЛОНСЬКОГО ПРОЦЕСУ

Болонська парадигма

47 країн, які підписали Болонську Декларацію, погодилися впроваджувати студентоцентровані, орієнтовані на вихід/результат і прозорі програми вищої освіти на основі трьох послідовних циклів: бакалаврського, магістерського та докторського. Були розроблені цілий ряд відповідних інструментів для сприяння цьому процесу.

Студентоцентровані програми вимагають зміни парадигми, а отже – зміни способу мислення викладачів, відповідальних за розроблення та реалізацію освітніх програм. Під цим ми маємо на увазі, що ступеневі програми повинні бути організовані із урахуванням їх бажаних результатів. На сьогодні практично багато ступеневих освітніх програм є побудовані за традиційним підходом на основі наявних ресурсів. Такі програми можуть розглядатися, як “орієнтовані на вхід” і “викладач-центровані”. У таких програмах наголос все ще сфокусовано на індивідуальних інтересах викладацького персоналу або на існуючій організації освітнього процесу. Заміна на студентоцентровані програми відповідає світовій тенденції освітніх інновацій – зробити освітні програми та кваліфікації (академічні відзнаки, дипломи або сертифікати, видані за успішне закінчення програми) такими, що “вписуються в цілі”, а також є “придатними для цілей”. Це не тільки означає, що результати освітнього процесу повинні відповідати цілям освітньої програми, але вони також повинні відповідати очікуванням і потребам студентів та суспільства, забезпечуючи працевлаштування, особистий розвиток і права та обов’язки громадянина.

Студентоцентровані освітні програми повинні бути спроектовані таким чином, щоб студенти розвивали певний набір компетентностей, які вважаються корисними та потрібними для академічної, професійної та/або професійно-технічної сфери. Результати, які обов’язково можна перевірити, описуються результатами навчання та кредитами. Результати навчання визначають обсяг, а також рівень або стандарт компетентності, включаючи знання, які студент повинен розвинути. Точний обсяг кредитів, призначених індивідуальній компоненті програми або програмі в цілому, відображає обсяг часу, необхідний студентові для досягнення відповідних результатів навчання. Успішне оволодіння цими результатами навчання перевіряється наприкінці навчального компоненту або ступеневої програми в цілому.

Профіль програми

У контексті студентоцентрованого навчання для навчального процесу є дуже важливим бути прозорим та зрозумілим. Студенти повинні чітко знати наперед, що кожна ступенева програма тягне за собою, і які результати вони повинні від неї очікувати. Випускники повинні бути здатними показати іншим, якими компетентностями вони оволоділи в процесі навчання.

Профіль програми надає стислий та сфокусований спосіб вираження та передачі найбільш важливих результатів програми вищої освіти і тим забезпечує, при його заповненні у відповідності із інструкціями, включеними в дані рекомендації, важливий інструмент для спілкування, прозорості та визнання.

Профіль програми дає можливість вийти за межі простого констатування факту, що випускник має ступінь в певній предметній області (спеціальності). Фактично кожна освітня програма має свої особливості, в основі яких є загальноновизнані опорні точки в одній або декількох предметних областях, але доповнені специфічними елементами, розробленими навчальним закладом, який пропонує цю програму. Ці специфічні елементи можуть визначатися, наприклад, місією закладу, а також особливостями сильних сторін та інтересів факультету, школи чи департаменту, а також часто – обмеженнями та можливостями, які впливають із національних освітянських систем, або особливостей локальної та регіональної економіки.

Профіль програми розробляється групою компетентних осіб, яка включає викладачів, адміністративних працівників та представників студентів даної програми. Профіль програми повинен бути дуже стислим та зрозумілим, це означає, що кожне слово повинно бути важливим та ретельно виваженим. Профіль містить сім складових, які включають загальну інформацію та наступні підрозділи:

- Мета програми,
- Характеристика програми,
- Працевлаштування та подальше навчання,
- Стиль викладання та навчання,
- Програмні компетентності,
- Перелік програмних результатів навчання.

Програмні компетентності та програмні результати навчання

Найбільш важливим записом, який визначає прозорість та зрозумілість освітньої програми в Профілі програми, є уважне та акуратне визначення програмних компетентностей та програмних результатів навчання, які коротко описані нижче та більш повно обговорені в секціях E та F наступного розділу.

У даних Методичних рекомендаціях є відмінність між компетентностями та результатами навчання.

Компетентність – як ми використовуємо цей термін – це якість, здатність, потенціал або навички, розвинуті студентом, та які належать студентові.

Результат навчання – вимірюваний результат освітнього процесу, який дає можливість нам з'ясувати, до якої міри/рівня/стандарту компетентність є сформованою або покращеною. Результати навчання не є здобутками, унікальними для кожного студента, а твердженнями, які дозволяють вищим навчальним закладам вимірювати, чи студенти розвинули свої компетентності до певного рівня.

Програмні компетентності

Кожен Профіль програми базується на наборі ключових компетентностей, які повинна розвинути особа, що навчається, в рамках даної освітньої програми. Для потреб даних Методичних рекомендацій визначення терміну “компетентність” включає увесь спектр здатностей та можливостей, починаючи від чисто теоретичних/методологічних аж до практичних знань та умінь. Це відображено в наступному визначенні, запропонованому в рамках проекту Тюнінг:

***Компетентності** являють собою динамічне поєднання когнітивних та метакогнітивних навичок, демонстрацію знань і розуміння, міжособистісних, інтелектуальних та практичних навичок, етичних цінностей. Розвиток компетентностей є метою всіх освітніх програм. Компетентності формуються в усіх складових програми і оцінюються на різних етапах програми. Деякі компетентності є орієнтованими на предметну область (специфічними щодо галузі знань), в той час як інші є загальними (типовими для будь-якої ступеневої програми). Зазвичай розвиток компетентності триває в інтегрований та циклічний спосіб впродовж освітньої програми.*

Точний набір компетентностей у різних освітніх програмах буде відрізнятися між собою, навіть в межах тієї самої академічної або професійної області. Ключові програмні компетентності, які повинні включатися в Профіль програми, повинні бути найважливішими компетентностями, які випускник досяг та розвинув результаті специфічної освітньої програми. Очікується, що найважливіші програмні компетентності будуть подібними або порівняльними між двома освітніми програмами, наприклад, першого циклу однієї і тієї ж предметної області в різних вищих навчальних закладах. Проте можливі також певні відмінності, оскільки кожен навчальний заклад робить свій особистий вибір, враховуючи місію вишу та наявні для реалізації ресурси.

Програмні результати навчання

Ціллю результатів навчання є ретельно описати навчальні досягнення студента, які можна перевірити в певний момент часу, наприклад, наприкінці ступеневої програми, навчальної дисципліни чи періоду навчання на робочому місці.

Результати навчання описують те, що студент повинен знати, розуміти та бути здатним продемонструвати після успішного завершення періоду навчання. Вони є твердженнями конкретних ознак, які можна перевірити, та які свідчать/завіряють, як заплановані компетентності, включаючи необхідні рівні знань, розвинуті або здобуті.

Виклади результатів навчання можуть бути сформульовані так, щоб описати будь-який вид учіння, який можна перевірити, незважаючи на те, чи він досягнутий у формальному, неформальному, або інформальному контекстах. Проте в даних Методичних рекомендаціях ми фокусуємося на ключових компетентностях та ре-

зультатах навчання формалізованих освітніх ступеневих програм. Найважливішою ознакою Профілю програмами є те, що він надає список програмних результатів навчання. Останні є твердженнями того, що випускник/випускниця освітньої програми, наочно демонструючи, знає, розуміє і здатний(а) виконати після успішного завершення ступеневої освітньої програми. Вони повинні бути сформульовані в спосіб, узгоджений із формулюваннями результатів навчання декількох навчальних дисциплін/модулів, що містяться в освітній програмі.

Європейські, національні та галузеві опорні рамки

Ступеневі освітні програми не розробляються та не реалізуються у вакуумі. Якщо в минулому при їх розробленні в основу бралися дисциплінарність та інституційні традиції, то сьогодні вони і явно, і неявно створюються та управляються у відповідності до всеохоплюючих рамок кваліфікацій освітніх рівнів та кваліфікацій. Для того, щоб спроектувати нову освітню програму, або позиціонувати існуючу в контексті, зрозумілому для інших, повинно бути дане посилання на загальні дескриптори, національні рамки кваліфікацій та опорні точки предметних областей, розроблені в проекті Тюнінг.

Дескриптори та рамки кваліфікацій

Із точки зору європейської перспективи, важливим кроком в побудові Європейського простору вищої освіти було розроблення узгодженого набору загальних дескрипторів для того, щоб окреслити в загальних рисах істотні компоненти будь-якої ступеневої освітньої програми, яка веде до завершення певного Болонського циклу. Ці дескриптори є знані, як Дублінські дескриптори (www.jointquality.org), та засновані на таких взаємопов'язаних аспектах:

- засвоєння знань та розумінь,
- застосування знань та розумінь,
- формування обґрунтованих суджень та здійснення вибору,
- знання та навички спілкування,
- потенціал продовжувати навчання.

Дублінські дескриптори формують основу Рамки кваліфікацій для Європейського простору вищої освіти (РК-ЄПВО). Окрім Рамки кваліфікацій для Європейського простору вищої освіти (РК-ЄПВО, FQ-EHEA) Європейський Союз заснував Європейську рамку кваліфікацій для навчання впродовж життя (ЄРК, EQF-LLL), яка має 8 рівнів, що охоплюють навчальні здобутки на усіх етапах освіти. Що стосується вищої освіти, то верхні 4 рівні (5, 6, 7 та 8) даної рамки є порівняльними із трьома циклами, плюс короткий цикл, які містяться в Рамці кваліфікацій для ЄПВО. А отже, її результати відповідають передбаченим Дублінськими дескрипторами, незважаючи на те, що сформульовані вони дещо іншою мовою (наприклад, прогляньте www.ec.europa.eu/education/pub/pdf/general/eqf/leaflet_en.pdf).

У рамках предметної області, дисципліни або професійного сектора Дублінські дескриптори РК-ЄПВО та/або дескриптори рівнів ЄРК можуть бути використа-

ні та адаптовані відповідно до особливостей навчального процесу в даному секторі. Таким чином, Дублінські дескриптори/дескриптори ЄРК формують загальні опорні точки європейського рівня, на яких кожна окрема ступенева освітня програма буде позиціонуватися.

Національні рамки кваліфікацій

Протягом останніх років розробка національних рамок кваліфікацій набула значного імпульсу прискорення. Для запровадження такої рамки кожна країна розробляє власну ієрархію кваліфікацій у відповідності до структури та традицій її освітньої системи. Проте, чи то будучи членом Болонського процесу, чи виконуючи вимоги РК-ЄПВО, кожна країна формально встановлює відповідність або відношення власної рамки кваліфікацій до двох “європейських” кваліфікаційних рамок. Це надає можливість студентам, працедавцям та акредитаційним організаціям порівняти та співставити навчальні досягнення студентів та позиціонувати їх стосовно національної та європейських рамок.

Опорні точки предметних областей проекту Тюнінг

Вищеописані рамки кваліфікацій є загальними опорними пунктами, які надають важливий інструмент для визначення програмних результатів навчання.

Настільки ж важливими є міжнародні опорні точки, розроблені на рівні предметних областей. Вони включають висновки та рекомендації ряду європейських та міжнародних проектів та мереж, а також - розроблені міжнародними групами опорні точки в предметних областях в рамках проекту Тюнінг – “Гармонізація освітніх структур в Європі”. У цьому проекті, який вже став “процесом в собі”, оскільки був розширеним на велику групу предметних областей та виконується і планується до виконання в багатьох країнах усіх континентів. У ньому співпрацюють декілька сотень вчених та багато тисяч партнерів, які виконують тестування його результатів з метою розроблення методичних порад та опорних точок на основі компетентностей, узгоджених з Дублінськими дескрипторами. Ці напрацювання зараз стали широко доступними та служать в якості практичного інструменту для розробки та реалізації освітніх програм в будь-якій країні.

Тюнінг публікує все зростаючу кількість предметно спеціалізованих брошур, які містять згадані методичні поради та опорні точки. Кожна з них надає концептуальну оболонку, яка для кожної предметної області описує як компетентності, які повинні бути досягнуті, так і очікувані/затребувані результати навчання, а також поділяє їх на дескриптори першого, другого та третього циклів навчання. Брошури є наявні на сайті Тюнінга за адресою: <http://tuning.unideusto.org/tuningeu/>.

Висновок

Оскільки система вищої освіти стає все більше орієнтованою та студентоцентризованою та базованою на виході підхід, повинен бути розроблений чутливий, але чіткий і стислої форми інструмент для забезпечення прозорості та визнання.

Формати профілю ступеневої програми та методичні рекомендації, представлені в наступному розділі, являють собою такий інструмент. Знання про існування та урахування на практиці цих міжнародних опорних точок та індикаторів рівнів, надає інформацію і додає натхнення для розробки Профілю програми і забезпечує студентів і роботодавців інструментом, який вони можуть зрозуміти.

Розділ 2.

ШАБЛОН ПРОФІЛЮ ПРОГРАМИ ТА ІНСТРУКЦІЇ

Цей розділ починається з шаблону Профілю програмами (2.1) та продовжується інструкціями щодо його використання (2.2). Ілюстративні приклади надаються в Додатку 3.

Шаблон

Шаблон включає титульне поле та шість секцій та короткі інструкції для його заповнення.

ПРОФІЛЬ ПРОГРАМИ

Просимо надати (жирним шрифтом) повну **назву кваліфікації**, як це записано мовою оригіналу, якщо це не англійською, то просимо надати **переклад англійською**, як це вказано в Додатку до диплома (курсивом)

Просимо надати мовою оригіналу **офіційну назву освітньої програми**, а також її офіційний **переклад англійською** (курсивом), якщо доречно

<i>Тип ступеня та обсяг програми</i>	Визначте, будь-ласка, тип ступеня, наприклад, чи є ступінь результатом програми, яка реалізовується одним навчальним закладом, чи він є результатом спільної програми (спільний ступінь або подвійний/мульти- ступінь). Просимо вказати (в дужках) тривалість програми в кредитах ЄКТС та/або національний/інституційних кредитах та/або – роках.
<i>Вищий навчальний заклад</i>	Надайте офіційну назву навчального закладу (ів), який(і) присуджує(ють) кваліфікацію, та країну, у якій він розташований (якщо назва не є вказана латиницею, то надайте транслітерацію або транскрипцію, також надайте курсивом офіційний переклад назв англійською).
<i>Акредитаційна організація</i>	Просимо вказати назву організації(й), яка(і) надала акредитацію даній програмі, та країна, де ця організація діє .
<i>Період акредитації</i>	Вкажіть період, на який освітня програма є акредитована .
<i>Рівень програми</i>	Вкажіть цикли/рівні програми в трьох Рамках: FQ-EHEA, EQF-LLL та національній (за наявності).

A

Ціль програми

Просимо надати (в двох реченнях) **загальну характеристику** ступеневої програми, включаючи коротке резюме – синтетичний вид – **загальної мети програми**.

B

Характеристика програми

1

*Предметна область/
спеціальність*

Вкажіть основні **предметні області/спеціальності** ступеневої програми. Якщо програма є мульти- чи міждисциплінарною, то вкажіть, за можливості, перелік її основних компонент та обсяг кожної компоненти у відсотках від загального обсягу програми (наприклад: політика, право та економіка (60:20:20)).

2	Фокус програми: загальна/ спеціальна	Просимо надати фокуси ступеневої програми: загальна та/ або спеціальна .
3	Орієнтація програми	Укажіть орієнтацію ступеневої програми , Наприклад, програма є в основному академічна, професійна, дослідницька, прикладна тощо.
4	Особливості програми	Вкажіть додаткові особливості даної ступеневої програми, які відрізняють її від інших подібних програм . Наприклад, програма включає обов'язкове стажування за кордоном, практику, спеціальне обладнання, іноземна мова викладання тощо).

С Працевлаштування та продовження освіти		
1	<i>Працевлаштування</i>	Підсумуйте (максимум в 3 рядки) основні можливості щодо працевлаштування , які надає успішне завершення програми. Вкажіть, чи отриманий ступінь надає будь-який регульований/захищений на національному рівні титул, якщо так, надайте додаткову інформацію щодо цього титулу та які права він надає. Вкажіть також, чи титул захищений правом.
2	<i>Продовження освіти</i>	Укажіть (максимум в 3 рядки) можливості доступу до подальшого навчання , як в межах, так і поза межами основної та спеціальної предметних областей, визначених вище (В.1.).

Д Стиль навчання		
1	<i>Підходи до викладання та навчання</i>	Укажіть (максимум в 3 рядки) основні стратегії та методи викладання та навчання .
2	<i>Методи оцінювання</i>	Укажіть (максимум в 3 рядки) основні стратегії та методи оцінювання .

Е Програмні компетентності		
Просимо надати нижче переліки загальних та спеціальних компетентностей, загалом – до 15 (деталі на стор.17-18). У випадку регульованих професій просимо звертатися до стор. 17-18.		
1	<i>Загальні</i>	Просимо надати перелік загальних програмних компетентностей
2	<i>Фахові</i>	Просимо надати перелік фахових програмних компетентностей

Ф Програмні результати навчання		
Просимо надати перелік програмних результатів навчання загальною кількістю від 15 до 20. (деталі на стор. 27-35)		

Як використовувати шаблон

Дана секція надає спеціальні рекомендації щодо заповнення Профілю програмами. Надані деякі приклади доброї практики для допомоги. Просимо враховувати Глосарій термінів (розділ 3) для спеціальної термінології. Для того, щоб заповнити Профіль програмами вашої освітньої програми, ви можете завантажити електронну версію шаблону із веб-сайту проекту CoRe: www.core-project.eu

Просимо врахувати, що Профіль програмами повинен:

- повинен читатися протягом 5 хвилин,
- не перевищувати обсяг двох сторінок,
- забезпечувати узгоджене враження щодо специфіки програми,
- бути коротким і по суті, забезпечуючи при цьому при необхідності більш деталізовану інформацію та коментарі.

Титульне поле Профілю

Титульне поле містить базову інформацію про ступінь.

ПРОФІЛЬ ПРОГРАМИ

Просимо надати (жирним шрифтом)

повну **назву кваліфікації**, як це записано мовою оригіналу, якщо це не англійською, то просимо надати **переклад англійською**, як це вказано в Додатку до диплома (курсивом)

Просимо надати мовою оригіналу **офіційну назву освітньої програми**, а також її офіційний **переклад англійською** (курсивом), якщо доречно

<i>Тип ступеня та обсяг програми</i>	Визначте, будь-ласка, тип ступеня, наприклад, чи є ступінь результатом програми, яка реалізовується одним навчальним закладом, чи він є результатом спільної програми (спільний ступінь або подвійний/мульти- ступінь). Просимо вказати (в дужках) тривалість програми в кредитах ЄКТС та/або національний/інституційних кредитах та/або – роках.
<i>Вищий навчальний заклад</i>	Надайте офіційну назву навчального закладу (ів), який(і) присуджує(ють) кваліфікацію, та країну, у якій він розташований (якщо назва не є вказана латиницею, то надайте транслітерацію або транскрипцію, також надайте курсивом офіційний переклад назв англійською).
<i>Акредитаційна організація</i>	Просимо вказати назву організації(й), яка(і) надала акредитацію даній програмі, та країна, де ця організація діє.
<i>Період акредитації</i>	Вкажіть період, на який освітня програма є акредитована.
<i>Рівень програми</i>	Вкажіть цикли/рівні програми в трьох Рамках: FQ-EHEA, EQF-LLL та національній (за наявності).

Повна назва кваліфікації мовою оригіналу

Просимо надати повну назву кваліфікації мовою оригіналу, як це записано в документі про освіту, беручи до уваги наступне:

- надайте повну назву кваліфікації (без скорочень та акронімів);
- включіть переклад англійською, якщо мова оригіналу не є англійською, якщо є офіційний переклад англійською, то використовуйте його, а також
- переконайтесь, що вказана назва є такою ж, як та, що використовується в дипломі, Додатку до диплому, а також будь-якою визнаною національною інституцією, відповідальною за акредитацію або визнання національних кваліфікацій.

Офіційна назва освітньої програми

Просимо надати офіційну назву освітньої програми, що пропонується навчальним закладом, мовою оригіналу, враховуючи наступні моменти:

- надайте повну назву програми (без скорочень та акронімів);
- включіть переклад назви програми англійською, якщо мова оригіналу не є англійською, якщо є офіційний переклад англійською, то використовуйте його;
- переконайтесь, що вказана назва освітньої програми є такою ж, як та, що використовується в дипломі, Додатку до диплому, а також будь-якою визнаною національною інституцією, відповідальною за акредитацію або визнання національних кваліфікацій.

Тип ступеня та обсяг програми

Дана секція надає читачеві інформацію про те, чи ступінь є результатом виконання “одиначної” програми, що пропонується одним навчальним закладом, чи ступінь є результатом спільної програми (запропонованої декількома інституціями, результатом завершення якої є спільний або подвійний ступінь/диплом).

Надалі ця секція подає обсяг освітньої програми. Обсяг програми виражається в кредитах ЄКТС та/або, якщо доцільно, – в національних/інституційних кредитах, а також/або – в кількості років навчання. Наприклад, багато докторських програм все ще є представлені в кількості академічних років.

Інституція/ Вищий навчальний заклад

“Офіційна назва навчального(них) закладу(ів)” інформує читача про навчальний(і) заклад(и), який(і) присвоїв(ли) даний ступінь.

У випадку спільних ступеневих освітніх програм усі вищі навчальні заклади, залучені до реалізації програми, повинні бути вказані (якщо їх більше 10, робіть посилання на веб-сторінку освітньої програми). У цих випадках включайте офіційні назви навчальних закладів на країн, в яких ці заклади функціонують, а також вкажіть інституцію, яка є координатором програми.

Акредитаційна(і) організація(і)

Дана секція надає читачам інформацію щодо забезпечення якості ступеневої освітньої програми, або навчального закладу, який присвоює ступінь.

Період акредитації

Оскільки освітні програми, їх цілі, результати навчання, компетентності тощо можуть змінюватися з часом, то доцільно інформувати читача щодо періоду реалізації даної програми.

Приклади даних щодо періоду реалізації:

- рік (роки) проведення акредитації, якщо акредитація відбувалася на програмному рівні; та/або
- інституційна перевірка освітньої програми.

Цикл/рівень

Для забезпечення читача інформацією щодо циклу/рівня освітньої програми в даній секції вказується:

- рівень кваліфікації, як це зазначається в національній рамці кваліфікацій (якщо існує), наприклад, “Рівень 6 (Ірландія) – бакалаврський рівень”, для країн, в яких формально існує рамка кваліфікацій.
- Посилання на Європейську рамку (якщо це можливо). Якщо це зроблено, то рівень та відповідна рамка повинні бути вказані (наприклад, Європейська рамка кваліфікацій для навчання впродовж життя, або Рамка кваліфікацій ЄПВО).

Секція А – Ціль програми

Секція А надає коротке визначення основної цілі освітньої програми.

А	Ціль програми
	Просимо надати (в двох реченнях) загальну характеристику ступеневої програми, включаючи коротке резюме – синтетичний вид – загальної мети програми .

“Загальна мета” відноситься до цілей освітньої програми. Мета може включати особистісний розвиток студентів та їх значення для суспільства в цілому.

Секція В – Характеристики програми

Секція В надає додаткові подробиці про конкретну спрямованість, характерні особливості та орієнтації освітньої програми.

В	Характеристика програми	
1	<i>Предметна область/ спеціальність</i>	Вкажіть основні предметні області/спеціальності ступеневої програми. Якщо програма є мульти- чи міждисциплінарною, то вкажіть, за можливості, перелік її основних компонент та обсяг кожної компоненти у відсотках від загального обсягу програми (наприклад: політика, право та економіка (60:20:20)).
2	Фокус програми: загальна/ спеціальна	Просимо надати фокуси ступеневої програми: загальна та/ або спеціальна .
3	Орієнтація програми	Укажіть орієнтацію ступеневої програми , Наприклад, програма є в основному академічна, професійна, дослідницька, прикладна тощо.
4	Особливості програми	Вкажіть додаткові особливості даної ступеневої програми, які відрізняють її від інших подібних програм . Наприклад, програма включає обов’язкове стажування за кордоном, практику, спеціальне обладнання, іноземна мова викладання тощо).

В1. Предметна(і) область(і), напрям(и)

Метою є надати читачеві уявлення про відносну вагу основних компонент програми. Наприклад, якщо програма містить 60% політики, 20% права та 20% економіки, то це повинно бути представлено, як: “політика, право та економіка” (60:20:20).

Просимо зауважити, що інколи титул ступеневої програми може не представляти основні предметні області докладно. У цьому випадку необхідно розглядати суть програми, а не її назву.

В2. Фокус програми: загальна/спеціальна

Цей розділ покликаний забезпечити читача інформацією про те, чи даний ступінь є орієнтованим на більш загальну академічну освіту, чи спеціальну, або комбінацію обох. Загальна ступенева програма фокусується на широкому представленні предметної області. Спеціальна (фахова) програма фокусується на більш глибокому розумінні предмету, або предметів.

У багатьох випадках це буде комбінацією. Наприклад, програма із міжнародних відносин може бути як широкою, так і спеціально сфокусованою, наприклад, на певному регіоні, або предметі, або проблемі типу вирішення конфліктів. Будь ласка, відповідно опишіть ваш випадок.

В3. Орієнтація програми

Метою даної секції є надати читачеві інформацію щодо природи даного ступеня. Якщо програма є комбінацією орієнтацій, коротко опишіть.

В4. Особливості програми

Метою даної секції є надати читачеві інформацію щодо виняткових особливостей даної програми у порівнянні із іншими програмами даної області, які не можуть бути представлені в інших розділах.

Виняткові особливості повинні бути описані в не більше, як трьох реченнях.

Секція С – Працевлаштування та продовження освіти

У цьому розділі представляється інформація щодо готовності до працевлаштування та підготовки до подальшого навчання.

С		Працевлаштування та продовження освіти
1	<i>Працевлаштування</i>	Підсумуйте (максимум в 3 рядки) основні можливості щодо працевлаштування , які надає успішне завершення програми. Вкажіть, чи отриманий ступінь надає будь-який регульований/захищений на національному рівні титул, якщо так, надайте додаткову інформацію щодо цього титулу та які права він надає. Вкажіть також, чи титул захищений правом.
2	<i>Продовження освіти</i>	Укажіть (максимум в 3 рядки) можливості доступу до подальшого навчання , як в межах, так і поза межами основної та спеціальної предметних областей, визначених вище (В.1.).

С1 – Працевлаштування

Ця секція надає читачеві інформацію про місця праці та професійні можливості, відкриті для випускників програми. Ці можливості прямо та/або непрямо стосуються компетентностей, отриманих в програмі навчання. Вони можуть стосуватися

також місць роботи, рівня посад, доступу до професійних або державних ліцензійних випробувань тощо.

У випадку регульованих професій просимо вказати, який регульований/захисний титул/звання отримує випускник після успішного завершення програми, а також права, пов'язані із цим титулом. Просимо дати подання на відповідні нормативно-правові акти.

C2 – Подальше навчання

Метою секції є надання читачеві інформації щодо можливостей продовження освіти. Ці можливості можуть включати право або можливість доступу до подальшого навчання. Якщо це так, то просимо деталізувати.

Секція D – Стиль освіти

Дана секція надає інформацію про стратегії викладання та навчання, педагогічну філософію, методи оцінювання, підходи до навчання тощо.

D	Стиль навчання	
1	<i>Підходи до викладання та навчання</i>	Укажіть (максимум в 3 рядки) основні стратегії та методи викладання та навчання .
2	<i>Методи оцінювання</i>	Укажіть (максимум в 3 рядки) основні стратегії та методи оцінювання .

D1 – Підходи до викладання та навчання

Метою є надати читачеві інформацію про стиль навчального процесу.

Приклади включають: студентоцентрований, орієнтований на викладача, під керівництвом викладача, самостійне навчання, проблемно-орієнтоване навчання, навчання на основі завдань, навчання на основі наукових досліджень, навчання на основі лабораторної практики, рефлексивне навчання, виробнича практика, робота в групах, індивідуальне та автономне навчання.

D2 – Методи оцінювання

Метою секції є надання інформації щодо основних методів оцінювання в освітній програмі. Візьміть до уваги критерії оцінювання для ступеневих освітніх програм та їх структурних одиниць.

Приклади включають: усні та письмові екзамени, практику, критичний аналіз випадків, тематичні дослідження, есе, презентації, звіти, поточне оцінювання, екзаменування та проектна робота, портфоліо, само- та взаєморефлексія.

Секція E – Ключові компетентності, здобуті в процесі виконання програми

E	Програмні компетентності
	Просимо надати нижче переліки загальних та спеціальних компетентностей, загалом – до 15 (деталі на стор.17-18). У випадку регульованих професій просимо звертатися до стор. 17-18.

1	<i>Загальні</i>	Просимо надати перелік загальних програмних компетентностей
2	<i>Фахові</i>	Просимо надати перелік фахових програмних компетентностей

Секція Е надає перелік ключових компетентностей, здобутих студентом в освітній програмі. Перед тим, як надати рекомендації щодо складання переліку у цій секції, подається деяка необхідна вихідна інформація.

Що розуміється під ключовими компетентностями? Ключовими компетентностями є найважливіші компетентності, розвинені в освітній програмі. Як роз'яснено в Розділі 1, компетентності в цих Методичних рекомендаціях трактуються всеохоплюючим чином: вони включають продемонстроване знання, розуміння, (фахові та загальні) навички, здатності, ставлення та (етичні) цінності. Вони покривають увесь спектр можливостей: від чисто теоретичного та методологічного знання до практичних знань, від здатностей до наукових досліджень до здатностей використання на практиці.

Ми розрізняємо компетентності та результати навчання. Це розділення зроблене для підкреслення різних ролей найбільш важливих гравців у викладанні, навчанні та оцінюванні: викладачів та студентів. Результати навчання навчального процесу формулюються науково-педагогічними працівниками, бажано за участі у цьому процесі представників студентів, на основі вхідних побажань внутрішніх та зовнішніх зацікавлених осіб. Усі результати навчання є вимірним результатом навчання, який дозволяє з'ясувати, до якого ступеня/рівня/стандарту відповідні їм компетентності сформовані або розвинуті. Компетентності отримуються або розвиваються в процесі навчання студентом, а тому належать студенту.

Важливо відзначити, що компетентності не завжди розуміються вищенаведеним чином. В контексті Європейської рамки кваліфікацій для навчання впродовж життя (EQF LLL), наприклад, компетентності є відділеними від знання та навичок та характеризують відповідальність та автономність.

Однак тут ми їх розуміємо, як зазначено вище. Це є тому, що у все більше основаному на знаннях та керованому технологіями світі все менш і менш відповідним є встановлювати гостру відмінність між вищою та професійною освітою. Як ми бачимо навколо себе в сучасному світі, теоретичне навчання містить елементи професійного (наприклад, практика), в той же час професійне навчання включає теоретичні та дослідницькі компоненти.

Кожна ступенева програма має своє власне поєднання теорії, застосування та професійної практики. Профіль програми, а також поєднання компетентностей, які охоплює програма, є вирішальними для її класифікації.

Формулювання компетентностей

Звичайно, компетентності також повинні бути описані. Формулювання, які використовуються для опису компетентностей, є зазвичай короткі: вони вказують

сферу застосування, яка може бути пов'язана із предметною областю, умінням, або відноситись до іншої компетентності.

На практиці компетентності розвиваються в рамках певної предметної області. Тому дуже корисним є пов'язати конкретну компетентність із контекстом, в якому вона буде застосовуватися. Це дасть можливість вказати рівень, до якого дана компетентність розвивається в рамках ступеневої освітньої програми.

В кожній програмі певна кількість ключових компетентностей розвиваються послідовним чином. Це означає, що компетентності вбудовані в різні компоненти освітньої програми. Це відображено на наступному рисунку.

Результати навчання та навчальні компетентності в освітніх програмах

Приклад

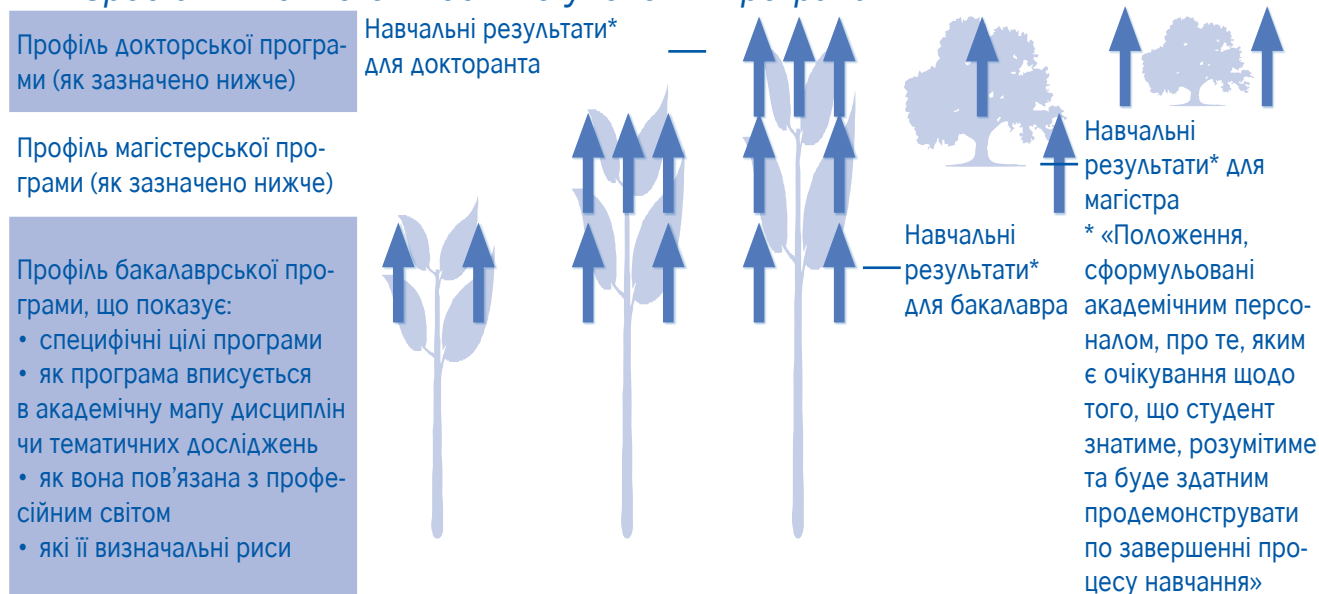
Компонент програми / результат навчання	Компетенція									
	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J
Компонент 1		X			X				X	
Компонент 2	X			X		X	X		X	
Компонент 3		X				X			X	
Компонент 4	X		X							X

X = Ця компетенція набуває розвитку та оцінюється; вона згадується в навчальному результаті компоненту

Така сітка або матриця широко використовується в різних країнах для того, щоб показати, які компетентності розвиваються в яких компонентах освітньої програми та до якого рівня.

Розвиток компетентності може відбуватися в різних циклах вищої освіти, як це показано нижче:

Зростання компетентності в ступеневих програмах

Автор: Jeremy Cox, Polifonia, для Тюнінга

Деякі компетентності можуть бути розвинуті поступово та послідовно впродовж трьох послідовних циклів вищої освіти, в той час, як дія інших може бути обмежена одним, або двома циклами. Це відображено на рисунку за допомогою трьох видів “дерев”: пагони та два більш зрілі дерева. Коли компетентність розвивається лише на магістерському та докторському рівнях, вона все одно має свої корені в навчанні на попередніх циклах: бакалаврському та/або магістерському.

Загальні та фахові компетентності

В секції Е шаблону Профілю програми повинні бути перераховані спочатку загальні, а потім – фахові (предметно орієнтовані) компетентності. Різниця між ними двома полягає в наступному:

Загальною компетентністю є компетентність, яка може переноситися із однієї предметної області в іншу. Наприклад:

- **Дослідницька здатність:** здатність спрямувати себе певним шляхом для досягнення важливих цілей, що зробить внесок в розвиток знань через наукові дослідження.
- **Робота в команді:** здатність до роботи в команді і прийняття на себе відповідальності за вирішення задач.
- **Управлінська здатність:** здатність планувати і управляти проектами з урахуванням бюджетних та кадрових обмежень.
- **Вирішення проблем:** здатність справлятися зі стресом і ефективно вирішувати практичні завдання.
- **Креативність:** здатність проявляти творчий підхід в розробці ідей і в досягненні цілей досліджень.
- **Комунікаційні навички:** здатність ефективно спілкуватися, ретельно слухаючи і обдумуючи.
- **Передавання інформації:** уміння представити складну інформацію у стислій усній або письмовій формі.

Фахова компетентність – компетентність, яка застосовується в певній предметній області і є характерною для цієї предметної області. Наприклад:

- Здатність продемонструвати знання та можливість застосування дослідницьких методів та інструментів.
- Здатність використовувати математику для опису субатомного світу, розвивати теоретичні концепції та моделі.
- Здатність аналізувати взаємодії часток з точки зору фундаментальних сил і часток.
- Здатність використовувати теорію квантового поля в дослідженнях в області теоретичної фізики.

Як формувати перелік та описувати компетентності в Профілі програми

Компетентності, які перелічуються в секції Е шаблону Профілю програми, є вибіркою з числа загальних та фахових компетентностей, що були набуті підчас

завершення програми. Мінімум 8 і максимум 15 компетентностей повинні бути перелічені в секції Е.

Для того, щоб вибрати ключові компетентності, просимо виділити основні компетентності освітньої програми, які, перераховані разом, забезпечують відносно необізаному читачеві хороше уявлення про характер програми. Просимо пам'ятати, що Профіль програми має ціллю охарактеризувати ступінь в цілому. Це буде особливо відображено в наборах компетентностей, перерахованих тут, і в наборах результатів навчання, перераховані в секції F.

Просимо особливо зауважити: існують предметні області (наприклад, регульовані професії), для яких не робиться відмінності між фаховими та загальними компетентностями. Якщо це стосується вашого випадку, то включіть в Профіль програми відповідне пояснення.

Опишіть компетентність

Як відзначено вище, набір компетентностей, які повинні бути набуті або розвинуті в ступеневій програмі, представляє динамічне поєднання навичок, продемонстрованих знань та розумінь, міжособистісних, інтелектуальних та практичних навичок, а також етичних цінностей. Кожна компетентність стосується одного, або часом більшої кількості вищенаведених елементів. Деякі з них будуть більш універсальними або загальними, інші – більш фаховими.

Описуючи компетентність, пам'ятайте, що:

- Компетентність повинна відобразити область можливостей, пов'язану із визначеним рівнем (перший цикл/бакалавр, другий цикл/магістр, третій цикл/докторські студії). Дублінські дескриптори можуть бути використані в якості точок (дивись вище в Розділі 1).

Щодо загальних компетентностей:

- Використовуйте стандартний перелік загальних компетентностей, розроблений Тюнінгом. Але не копіюйте їх: скоріш використовуйте їх, як початкове наближення для написання більш детального твердження з урахуванням даної програми. Найбільш недавні варіанти включені в Додаток 2.

Для загальних компетентностей рекомендується:

- Розпочинайте із короткого опису або назви компетентності (наприклад, дослідницька, комунікаційна, міжособистісна, робота в команді, етична), далі ставте двокрапку (наприклад, комунікаційна:), а також
- Додайте до цього короткого опису кваліфікаційне/інформативне повідомлення. Наприклад, комунікаційна: здатність ефективно спілкуватися широким колом людей з різних верств суспільства.

Що стосується фахових компетентностей:

- Зауважте, що фахівці із предметної області розробили та затвердили рамки кваліфікацій. Для багатьох предметних областей в рамках проекту Тюнінг розроблені методичні рекомендації та опорні точки, також методичні

рекомендації та опорні точки розроблені, як частини національних та/або секторальних рамок кваліфікацій.

Приклади

Ми наводимо деякі приклади загальних компетентностей, щоб показати тут, що мається на увазі. (Інші приклади наведені в Додатку 3)

Приклад 1:

Тюнінг визначає “планування та управління часом” як загальну компетентність. Таке визначення є дуже загальним і не показує, що студент є здатним продемонструвати. Тому є необхідність надати більше детальності та контексту до компетентності, щоб читач точно розумів, що компетентність тягне за собою. Прикладом визначення компетентності може бути: здатність планувати та управляти проектами, беручи до уваги часові та кадрові обмеження.

Приклад 2:

Іншим прикладом загальної компетентності може бути “Робота в команді”. Це знов таки є коротке визначення, яке не надає докладної інформації про те, що студент насправді в змозі зробити. Проте “Здатність працювати в команді та брати на себе відповідальність за певні завдання” надає читачеві інформацію, що студент може співпрацювати із іншими та брати на себе відповідальність за деякі із виконуваних завдань.

Обидва приклади відповідають вимогам щодо того, що описи компетентностей повинні бути якнайкоротшими, проте в той же час – забезпечити читачеві як загальне розуміння, так і особливості того, що студенти повинні бути здатними робити.

Секція F – Перелік програмних результатів навчання

За Переліком програмних компетентностей подається Перелік програмних результатів навчання (ПРН).

F	Програмні результати навчання
	Просимо надати перелік програмних результатів навчання загальною кількістю від 15 до 20. (деталі на стор. 27-35)

Програмні результати навчання ступеневої освітньої програми є набором тверджень про те, що, як очікується, студент повинен знати, розуміти та бути здатним продемонструвати після того, як він виконав усі завдання та успішно пройшов усі екзамени/оцінювання, а також отримав ступінь.

Набір ПРН є однаковим для всіх студентів, що закінчили програму. Якщо в програмі є структуровані вибіркові блоки дисциплін, або індивідуальні траєкторії,

то можуть бути додані додаткові результати навчання, щоб вказати результат цих спеціалізованих блоків або траєкторій. У тих випадках, коли запитуюча сторона вимагає довгого та вичерпного переліку програмних результатів навчання, посилання на місце, де можна знайти цей список, повинне бути включене в секцію F.

Готуючи результати навчання для включення в Секцію F, використовуйте короткі, але точні формулювання.

Для того, щоб вибрати програмні результати навчання ступеневої програми, які повинні з'явитися в переліку, наступні поради можуть бути корисними:

- Використовуйте тлумачення результатів навчання, наведені в Довіднику користувача ЄКТС. Дивіться:

http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-policy/doc/ects/guide_en.pdf

- Пам'ятайте, що вони повинні бути результатами навчання, які описують, що студент повинен бути здатним продемонструвати після успішного завершення освітньої програми (що випускник явно знає, розуміє і вміє робити).
- У сукупності набір ПРН повинен повністю відображати характерні особливості даної програми. За необхідності, включіть як ті, що є важливими, але характерними для багатьох інших ступеневих програм, так і, які відрізняють конкретну представлену програму.
- Візьміть до уваги міжнародні опорні точки для результатів навчання, наприклад, концептуальні оболонки для предметних областей, розроблені в рамках проекту Тюнінг. Дивіться:

<http://tuning.unideusto.org/tuningeu/>

- Перевірте/забезпечте відповідність міжнародним стандартам (наприклад, акредитаційним, забезпечення якості), коли формуєте фахові компетентності. Дивіться:

http://www.bologna-bergen2005.no/Docs/00-Main_doc/050221_ENQA_report.pdf

Після завершення формування переліку (який повинен містити не більше 15-20 ПРН) важливо перевірити, чи перелік програмних результатів навчання точно відображає суть освітньої програми і є завершеним. ПРН повинні бути узгоджені із програмними компетентностями, не обов'язково у форматі один до одного, а загалом.

Як написати належні програмні результати навчання

Результати навчання є, як впливає із означення, виказом прямих результатів та підсумків навчального процесу. Програмні результати навчання (ПРН) можуть бути сформульовані для кожного циклу/формального рівня. Вони є відмінними від результатів навчання окремого модуля або навчальної дисципліни, які приписуються меншій одиниці навчання.

До сих пір актуальність ступеневих ПРН була недооцінена. Фокусувалося на виписування результатів навчання для модулів та навчальних дисциплін. Це прикро, оскільки саме програмні результати навчання:

- відіграють ключову роль в процесах перевірки достовірності та визнання кваліфікацій;
- надають розуміння про те, що студент знає, розуміє та спроможний продемонструвати після успішного завершення періоду оцінювання навчальних досягнень, що привело до отримання кваліфікації;
- пов'язані з відповідними дескрипторами рівня циклу;
- повинні включатися в Додаток до диплома.

ПРН є передбачуваними результатами навчання для кожного студента, який навчається за даною програмою. Вони стають досягнутими студентом результатами навчання в момент, коли усі екзаменування та інші види робіт завершені успішно для отримання ступеня. Результати навчання, які включаються в Профіль програми таким чином стають досягнутими результатами навчання.

Іноді стверджують, що здобутки, які є результатом ступеневої програми, в цілому перевищують суму результатів навчання за окремими компонентами освітньої програми (модулі та/або інші компоненти). Ми із цим погоджуємося. Але це не означає ані то, що ПРН повинні бути описані в дуже загальних та невизначених термінах, ані то, що їх має бути якомога менше. Оскільки ПРН зазначають стандарт/рівень, який повинен бути досягнутим, важливо, щоб вони давали чітке уявлення про те, що вивчалось і що було продемонстровано під час оцінювання.

ПРН є поєднані і формулюються під впливом відповідних міжнародних та національних рамо як на загальноосвітньому рівні, так і на рівні предметної області. Загальними міжнародними рамками для Європи є Рамка кваліфікацій для Європейського простору вищої освіти (РК-ЄПВО, QF for EHEA) та Європейська рамка кваліфікацій для навчання впродовж життя (ЄРК, EQF for LLL), яка базується на восьмирівневій системі (Див. Розділ 1). Для кожного циклу або рівня побудований набір дескрипторів для опису досягнень/атрибутивів, які мають володарі відповідних кваліфікацій. Ці дескриптори призначені для програм в цілому, відносяться до відповідного рівня /циклу, і за означенням не пов'язані з конкретною предметною областю. Вони повинні враховуватися при формулюванні та конструюванні ПРН. Настійно рекомендується за наявності також враховувати предметно-орієнтовані рамки, як наприклад, відповідні опорні рамки предметних областей, розроблені в рамках Тюнінга, та/або національні концептуальні набори предметно-орієнтованих дескрипторів. Ці структури містять предметно-орієнтовані дескриптори для кожного із циклів або рівнів і використовуються як основа для прийняття рішення про те, чи результати навчання певної програми відповідають мінімальним стандартам.

Дана підсекція надає інструменти для проектування та написання добрих ПРН. Формулювання ПРН само по собі є умінням та роботою, яку повинна виконати команда викладачів, які навчають в освітній програмі. Написання ПРН вимагає покрокового підходу та чіткого критерію, на основі якого вони можуть бути оцінені.

Нижче наведені характеристики добре вивірених, зрозумілих і правильно сформульованих ПРН. Вони повинні бути:

- **Конкретними** (забезпечувати достатню деталізацію, написані зрозумілою мовою);
- **Об'єктивними** (сформульованими нейтрально, уникаючи суб'єктивності і неоднозначності);
- **Досяжними** (реалістичними з точки зору часу та ресурсів, необхідних для їх досягнення);
- **Корисними** (повинні сприйматися як такі, що відповідають рівню вищої освіти та вимогам/очікуванням громадянського суспільства);
- **Відповідними** (відповідати кваліфікаційним вимогам);
- **Мати характер стандартів** (визначати стандартні вимоги, які повинен досягнути студент).

Ці загальні характеристики можуть бути також використані для результатів навчання модулів та компонент освітньої програми.

Особливо важливою є мова формулювання результатів навчання. Попри те, що існують різні варіанти окреслення результатів навчання, кожен із них зазвичай включає 5 ключових компонент:

- Активна вербальна форма.
- Виказання типу результату навчання (знання, когнітивні процеси, навички, інші компетентності).
- Тематична область результату навчання: він може бути спеціальним чи загальним, відноситися до предметної області, галузі знань або особливих навичок.
- Очікуваний стандарт або рівень, який очікується/досягнутий результатом навчання.
- Масштаб та контекст результату навчання.

Розроблені різноманітні таксономії*, або класифікаційні системи для прояснення того, яким чином люди вчаться і які властивості відрізняють початківця від експерта. Таксономії містять спеціальні слова та вирази, пов'язані із їх класифікаційною системою. У той час як ці системи можуть бути корисним для написання формулювань для результатів навчання, кожна із них має свої переваги та недо-

* Однією із найбільш визнаних таксономій є таксономія, розроблена Бенджаміном Блумом в 1956 р. та в подальшому розвинута іншими авторами. Блум фокусується на рівні мислення в когнітивній області. Він вирізнив 6 рівнів: знання, розуміння, застосування, аналіз, синтез та оцінювання (уміння формувати судження), а також прив'язав відповідні дієслова до цих рівнів. Слово 'знання' тут має технічне значення, відмінне від звичного розуміння. Блум також привернув увагу до афективної сфери, або широких компетентностей, якими є міжособистісні навички, ставлення, вартості. Він упорядкував їх в 5 висхідних категорій, якими є: отримання інформації (найнижча), зворотна реакція, ціннісна орієнтація, улаштування/організація та охарактеризування (найвищий рівень), а також аналогічно до попереднього прив'язав до них відповідні дієслова. Інші автори приділяли увагу психомоторній (Fitts, Posner) та емпіричній (Steinaker, Bell) сферам. Психомоторна сфера фокусує свою увагу на координації мозкової та м'язової діяльності та вирізняє різні рівні, починаючи від спостереження або наслідування до найвищих рівнів творчості (наприклад, в музиці, мистецтві тощо). Рівень емпіричного пізнання визначається ступенем занурення у практичну діяльність і залучення до пов'язаних з нею ролей та завдань.

ліки. Кожна із них була розроблена в той чи інший період часу та з визначеною метою і не завжди може бути застосована для потреб навчання сьогодні.

Як би там не було, давайте спочатку подумаємо про вибір дієслова, яке будемо використовувати. Можна стверджувати, що угруповання дієслів для кожного рівня досягнень є в певній мірі свавіллям, оскільки конкретне дієслово може мати відмінності в конотації для різних предметних областей, культур та мов. Дієслова не просто перекладати із однієї мови на іншу без значної зміни їх значень.

Незважаючи на це застереження, може бути корисно, по-перше, надати деякі приклади активних дієслів для заохочення.

У порядку зростання рівня, це можуть бути:

- скласти список, описати, пояснити, порівняти, аргументувати, сперечатися, аналізувати, критикувати;

або

- спостерігати, брати участь, керувати, поширювати;

або

- слухати, втручатися, вирішувати.

По-друге, результат навчання повинен чітко відображати тип навчання для свого досягнення. Формулювання повинно зазначати, чи результат навчання є переважно зосередженим на одному, чи декількох типах навчання. Це означає, що має бути явно видно, чи результат навчання стосується здобуття знань, розвитку розуміння та когнітивної обробки, вивчення механічних навичок, професійного ставлення тощо.

Усі результати навчання повинні чітко вказувати тему або предмет навчання: галузь знань, професійну діяльність, здатність виконувати, або особливу навичку.

Результат навчання потребує встановлення стандарту або рівня навчання для свого досягнення: це потребує відображення ширини, глибини та складності навчання, а також відповідного дескриптора кваліфікації.

Щоб проілюструвати вищесказане, ми проаналізуємо тут нижче декілька прикладів із галузей знань Історія та Фізика.

Декілька прикладів результатів навчання з галузі знань Історія:

- а) [Студентом] продемонстроване знання європейської та світової хронології, особливо - в період з 1500 року, він здатен описати в синтетичних термінах основні підходи до вивчення європейських імперій, а також світової та глобальної історії.
- б) [Студентом] продемонстрована здатність вирішення наукової проблеми, використовуючи відповідні джерела та бібліографію та даючи критичну оцінку для своїх висновків у формі розповідного тексту обсягом приблизно 60 сторінок.

Використовуючи таблицю компонентів, ми можемо отримати наступне:

а) Продемонструвати, описати	Знання	європейської та світової хронології, особливо в період з 1500 р.	описати в синтетичних термінах	основні підходи до вивчення європейських імперій, а також світової та глобальної історії
Дієслово	Тип	Предмет	Стандарт	Обсяг/контекст

б) Вирішити	використовуючи відповідні джерела та бібліографію (навичка)	дослідницька проблема	критична оцінка, розповідний текст	висновки обсягом приблизно 60 сторінок
Дієслово	Тип	Предмет	Стандарт	Обсяг/контекст

Приклад більш складного результату навчання в області фізики:

- Здатність здійснювати вимірювання фізичних величин і проводити дослідження шляхом планування, здійснення та аналізу результатів експериментів, співставити отримані результати із існуючими знаннями та теоріями, а також зробити висновки (включаючи ступінь невизначеності).

Подібним чином даний результати навчання може бути розкладений на 5 компонентів:

Здатність здійснювати	вимірювання (знання)	фізичні величини	проводити дослідження шляхом планування, здійснення та аналізу результатів експериментів	співставити отримані результати із існуючими знаннями та теоріями, а також зробити висновки (включаючи ступінь невизначеності)
Дієслово	Тип	Предмет	Стандарт	Обсяг/контекст

Розвиток відповідного дескриптора кваліфікації можна побачити, співставивши ПРН для трьох рівнів, наприклад, для першого і другого циклів та докторського. Це можна робити загалом для усіх видів результатів навчання.

Ми подаємо нижче приклади універсальної навички/загальної компетентності, а також компетентності з предметної області (фахової).

Перший приклад ілюструє, як використовувати загальну компетентність *креативність*:

Рівень	Програмний результат навчання
Перший цикл / бакалаврат	Продемонстрована здатність генерувати та передавати нові ідеї або генерувати інноваційні рішення відомих проблем або ситуацій
Другий цикл/ магістратура	Продемонстрована здатність генерувати оригінальні, якісно нові ідеї, які можуть бути однозначно та аргументовано здійснені/реалізовані як в знайомих, так і в незнайомих ситуаціях.

Третій цикл/ докторський	Продемонстрована здатність здійснити внесок оригінальними, практичними, прикладними та комплексними ідеями та рішеннями, що впливають на самостійні та власні процеси, а також на інших.
--------------------------	--

Для ілюстрації фахової компетентності обрано приклад з предметної області «Сестринська справа».

Рівень	Програмний результат навчання
Перший цикл /бакалаврат	Медсестра може тісно співпрацювати із окремими індивідуумами, групами та працівниками, які здійснюють догляд, використовуючи широкий набір навичок для проведення всебічного, систематичного і цілісного оцінювання. Оцінки повинні враховувати поточні і попередні фізичні, соціальні, культурні, психологічні, душевні, генетичні та екологічні чинники, які можуть стосуватися окремих особистостей і їх сімей.
Другий цикл/ магістратура	У обраній спеціальності медсестра повинна демонструвати майстерність у володіння провідними медсестринськими компетентностями (в тому числі діагностичними і терапевтичними методами) для оцінювання та ведення пацієнтів із складними станами здоров'я та хвороби.
Клінічна докторантура	Медсестра може демонструвати лідерські якості в обраній клінічній сфері; здатність впливати і визначати стратегічні програми практичного розвитку та досліджень.
Доктор/Доктор філософії	Здатна демонструвати систематичне оновлення і розуміння значного обсягу передових знань в області сестринської справи або в сфері її професійної практики.

Інші джерела інформації про результати навчання

Baum, David, *Writing and using good learning outcomes*. Leeds (Leeds Metropolitan University) 2009

ECTS Users' Guide 2009, Brussels: Directorate-General for Education and Culture, Available online at:

http://ec.europa.eu/education/lifelonglearning-policy/doc/ects/guide_en.pdf

http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-policy/doc/ects/guide_en.pdf

Переклад українською доступний на:

<http://erasmusplus.org.ua/korysna-informatsiia/korysni-materialy/category/3-materialy-natsionalnoi-komandy-ekspertiv-shchodo-zaprovdzhennia-instrumentiv-bolonskoho-protseesu.html?start=20>

Gonzalez, Julia and Robert Wagenaar, eds., *Tuning Educational Structures in Europe. Universities' contribution to the Bologna Process. An introduction*. Bilbao and Groningen, 2nd. ed. 2008

Gosling, David and Jenny Moon, *How to use learning outcomes and assessment criteria*, London (SEEC) 2001.

Kennedy D, Hyland A and Ryan N 2006: *Writing and Using Learning Outcomes: A Practical Guide*. Bologna Handbook C 3.4-1. Available from:

<http://www.bologna.msmt.cz/files/learning-outcomes.pdf>

Kennedy, Declan, *Writing and Using Learning Outcomes. A Practical Guide*. Cork (University College Cork) 2007.

Moon, J., *The Module and Programme Development Handbook*. London (Kogan Page) 2002.

Розділ 3. ГЛОСАРІЙ

ТЕРМІН	ПЕРЕКЛАД УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ	ТЛУМАЧЕННЯ
1	2	3
Ability	Здатність	Природна або здобута спроможність, компетентність, досвід, талант, який дає можливість особі успішно виконувати певну дію, роботу або завдання.
Access	Доступ	Деякі кваліфікації надають власникові право доступу до певних кваліфікацій визначеного рівня освіти в рамках освітньої системи, в якій дана кваліфікація була отримана. Наприклад, ступень першого циклу зазвичай надає право навчатися на другому циклі.
Accreditation	Акредитація	Акредитацією є встановлення статусу, законності або відповідності інституції, програми або навчального модуля вивчення призначеним компетентним органом.
Accreditation organisation	Акредитаційна організація	Призначений компетентний орган, який легально уповноважений акредитувати інституції, програми або навчальні модулі в середовищі національної системи освіти.
Assessment methods	Методи оцінювання	Повний список методів та засобів, які використовуються для оцінювання навчальних досягнень студента в даній програмі чи в окремому її модулі. Сюди включаються письмові та усні екзамени, звіти про лабораторні роботи, тестування знань або умінь, презентації, портфоліо тощо. Отримані результати можуть бути використані студентами для оцінювання своїх проміжних досягнень та їх покращення надалі (формує оцінювання), а також викладачами для встановлення факту і рівня досягнення студентом запланованих в дисципліні/модулі результатів навчання (підсумкове оцінювання).
Attitude	Ставлення	Комплексний ментальний стан, який включає переконання, почуття, цінності та готовність діяти певним чином.
Academic Awarding institution	Інституція, що надає академічні відзнаки	Університет, або інша інституція в системі вищої освіти, яка надає ступені, дипломи, сертифікати або кредити на рівні вищої освіти
Benchmark	Опорна точка	Стандарт, який використовується для порівняння. Див. Також: <i>Предметні опорні твердження</i>
Competences	Компетентності	Являють собою динамічне поєднання когнітивних та метакогнітивних умінь, знань і розуміння,

		міжособистісних, інтелектуальних та практичних навичок та етичних цінностей. Розвиток компетентностей є метою навчальних програм. Компетентності формуються в різних навчальних дисциплінах і оцінюються на різних етапах виконання освітньої програми. Деякі компетентності є залежними від предметної області (специфічними для галузі знань), інші є загальними (спільними для усіх ступеневих програм). Як правило, розвиток компетентності відбувається комплексно та циклічно впродовж освітньої програми.
Competent authority	Компетентний орган	Особа або організація, яка має юридично делеговані або надані повноваження, спроможність, або владу для виконання призначеної функції.
Course unit	Компонент освітньої програми	Самодостатній, формально структурований навчальний досвід/пізнання. Повинен мати узгоджений і докладний набір результатів навчання, виражених в термінах компетентностей, які будуть отримані, а також відповідні критерії оцінювання. Компоненти освітньої програми можуть мати різні кількість кредитів.
Credential evaluation	Оцінювання іноземних кваліфікацій	Порівняння і оцінка іноземних кваліфікацій, що полегшує інтеграцію національних систем освіти.
Credit	Кредит	“Валюта”, яка використовується для вимірювання навчального навантаження студента з точки зору часу, необхідного для досягнення конкретних результатів навчання. Це надає можливість викладачам і студентам досягти обсягу та рівня засвоєння, базуючись на оволодінні результатами навчання та пов’язаному із ними навчальному навантаженні, вимірюваному в часі. Кредит може бути присуджений особі, яка навчається, як визнання підтвердженого досягнення визначених результатів на певному рівні шляхом навчання на робочому місці, або попереднього навчання, а також виконання освітньої програми. Зазвичай здобуті кредити не втрачаються, хоч за певних обставин інституція може поставити умову, що кредити повинні бути присуджені в рамках певного часового проміжку для того, щоб бути визнаними частиною освітньої програми. Це може траплятися для предметних областей, у яких знання та уміння швидко застарівають, наприклад, в інформатиці, медицині тощо.
Degree Profile	Профіль ступеня	Профіль ступеня описує за узгодженим форматом основні характеристики освітньої програми або кваліфікації в термінах результатів навчання та компетентностей.

Degree programme	Ступенева програма	Набір узгоджений навчальних компонент, основаних на результатах навчання, який є визнаний підставою для присудження кваліфікації шляхом накопичення визначеної кількості кредитів та розвитку спеціальних компетентностей.
Descriptors	Дескриптори	Загальні констатації результатів навчання для отримання кваліфікації. Вони надають чіткі точки прив'язки, які описують основні результати кваліфікації, як визначено в Національних рамках, та прояснюють природу відмінностей між рівнями.
Diploma Supplement	Додаток до диплома	Додаток до диплома є доповненням до офіційного ступеня/кваліфікації, створений для того, щоб надати опис природи, рівня, контексту, змісту і статусу студій, яких домагався і успішно завершив володар ступеня/кваліфікації. Він базується на модулі, розробленій Європейською Комісією, Радою Європи та ЮНЕСКО/СЕПЕС. Він сприяє міжнародній прозорості та академічному/ професійному визнанню кваліфікацій.
Discipline	Дисципліна/ Предметна область	Див. <i>Предметна область</i>
Directive EC/36/2005	Директива EC/36/2005	Директива EC/36/2005 щодо визнання професійних кваліфікацій. Європейська Директива EC/36/2005 підтримує мобільність шляхом зобов'язання країн-членів ЄС розглядати кваліфікації, отримані будь де в ЄС, щоб надати можливість доступу до регульованих професій на їх території.
Dissertation	Дисертація	Формально представлений письмовий звіт, оснований на незалежних наукових дослідженнях/роботі над проектом, які є необхідними для присудження академічного ступеня (загалом – ступені першого або другого циклу вищої освіти, або доктора філософії). Також може називатися тезами. Див. також: <i>Тези</i>
Dublin Descriptors	Дублінські дескриптори	Дублінські дескриптори надають дуже загальні твердження типових очікувань досягнень та здатностей, пов'язаних із присудженими ступенями по завершенні Болонського циклу вищої освіти. Загальні рівневі дескриптори розроблені для короткого циклу в рамках першого циклу вищої освіти, а також для першого, другого та третього циклів. Дескриптори містять набір критеріїв, сформульованих в термінах рівнів компетентності, які дають можливість доволі широко і загально розрізняти окремі цикли. Виокремлено 5 наборів критеріїв: <ul style="list-style-type: none"> Отримання знань та розуміння,

		<ul style="list-style-type: none"> • Застосування знань та розуміння, • Прийняття обґрунтованих суджень та здійснення вибору, • Комунікативні знання та розуміння, • Здатність до продовження навчання. <p>Дублінські дескриптори розроблені міжнародною групою експертів, яка себе назвала Спільною ініціативою якості (JQI). Роботи в рамках JQI та проекту Тюнінг розглядаються як взаємно доповнюючі.</p>
ECTS	ЄКТС	Студентоцентрована система перезарахування та накопичення кредитів, в основі якої є прозорі та зрозумілі представлення результатів навчання, методів викладання, навчання та оцінювання. Метою ЄКТС є полегшення процесів планування, реалізації, оцінювання, визнання та підтвердження кваліфікацій в цілому, а також окремих навчальних досягнень та результатів студентської академічної мобільності. ЄКТС широко використовується у формальній системі вищої освіти та може бути застосована у навчанні впродовж життя.
Elective	Вибіркова дисципліна	Компонент освітньої програми, який може бути її частиною, але не є обов'язковим для усіх студентів.
European Qualifications Framework for Lifelong learning (EQF-LLL)	Європейська рамка кваліфікацій для навчання впродовж життя, ЄРК	<p>Європейська рамка кваліфікацій (ЄРК) є всеохоплюючою рамкою, яка робить прозорими взаємозв'язки між європейськими національними (та/або секторальними) рамками кваліфікацій та кваліфікаціями, які вони містять. Це механізм поєднання між національними рамками.</p> <p>На сьогодні існують дві європейські кваліфікаційні рамки. Одна сфокусована лише на вищій освіті і була ініційована в рамках Болонського процесу, інша – на усьому періоді навчання, і була ініційована Європейською Комісією. Перша рамка називається Рамкою кваліфікацій Європейського простору вищої освіти (РК-ЄПВО). Друга поширюється на усі сфери, включаючи вищу освіту, і називається Європейською рамкою кваліфікацій для навчання впродовж життя, ЄРК.</p> <p>ЄРК, яка адаптована 47 країнами, які беруть участь в Болонському процесі, є системою, що має цілями:</p> <ul style="list-style-type: none"> • надати можливість здобувачам освіти (а також громадянам, працедавцям тощо) по усій Європі розуміти весь спектр і відносини між різними національними, місцевими та регіональними кваліфікаціями вищої освіти;

		<ul style="list-style-type: none"> • сприяти доступу, гнучкості, мобільності, співпраці, прозорості, визнанню та інтеграції (зв'язки) всередині та поміж європейськими системами вищої освіти; • оберігати різноманітності у змісті та реалізації освітніх програм і тим самим забезпечувати національну, місцеву, регіональну та інституційну автономію; • підвищити конкурентоздатність та ефективність європейської вищої освіти.
Generic competences	Загальні компетентності	Загальні компетентності, також відомі під назвами загальні академічні уміння або уміння, які переносяться із однієї програми в іншу. Вони є універсальними для усіх освітніх програм і можуть бути перенесені із контексту однієї програми в іншу.
International recognition	Міжнародне визнання	<ol style="list-style-type: none"> 1. Методології та процедури для розуміння закордонних кваліфікацій та встановленні їх порівнянності для продовження навчання та працевлаштування. 2. Формальне визнання компетентним органом позиціонування закордонної освітньої кваліфікації з точки зору доступу до подальшого навчання та/або місця праці.
Key competences	Ключові компетентності	Ключові компетентності є найважливішими компетентностями, які здобуде випускник в результаті виконання певної освітньої програми.
Learner	Здобувач освіти	Будь-яка особа, що здобуває нові знання, ставлення, уміння та навички, цінності або розуміння, які можуть включати в себе синтез різних видів інформації
Learning outcomes	Результати навчання	Результати навчання можуть бути представлені, як формулювання того, що, як очікується, повинен знати, розуміти, бути здатним продемонструвати здобувач освіти після завершення навчання. Результати навчання формулюються в термінах компетентностей відповідного рівня здобуття вищої освіти. Вони відповідають рівневим дескрипторам Національної та європейських рамок кваліфікацій. <i>Див. також: Програмні результати навчання</i>
Level (cycle) descriptors	Дескриптори рівня (циклу)	Загальні твердження, які описують характеристики та контекст навчання, що очікується на кожному рівні, і з якими будуть співставлені результати навчання та критерії оцінювання.
Levels	Рівні	Під рівнями розуміється набір послідовних етапів, які повинен пройти здобувач освіти (в процесі неперервного навчання/розвитку), описані в термінах узагальнених результатів в рамках

		конкретної програми. Вони також відображають очікувані результати ступеневої програми в термінах циклових/рівневих дескрипторів.
Module	Модуль	Термін “модуль” має різні значення в різних країнах. В деяких він позначає компонент освітньої програми, в інших – є групою таких компонентів. А в ще інших – компонент програми є групою модулів. В Тюнінгу модуль визначається, як компонент освітньої програми або комбінація таких компонентів у випадку, коли усі компоненти мають однаковий або кратний певному числу кредитний вимір. <i>Див. також: Компонент освітньої програми</i>
National register	Національний реєстр	Офіційний національний перелік визнаних державою освітніх програм/інституцій/ кваліфікацій/професій.
National Qualifications Framework	Національна рамка кваліфікацій	Національна рамка кваліфікацій є простим описом на національному рівні, або на рівні освітньої системи, який є зрозумілим на міжнародному рівні. Рамка описує усі кваліфікації, що присуджуються в системі, яка розглядається, та взаємно співвідносять їх узгодженим способом. Одним із дуже наочних прикладів є рамка Республіки Ірландія: http://www.nqai.ie/en/ <i>Див. також: Дескриптори кваліфікацій</i>
Optional subject/course	Вибіркова дисципліна	Компонент освітньої програми, який може бути її частиною, але не є обов'язковим для всіх студентів.
Programme Learning Outcomes	Програмні результати навчання	Узгоджений набір 15-20 тверджень, які виражають, що студент повинен знати, розуміти та бути здатним виконувати після успішного завершення освітньої програми.
Progression (paths)	Наступність/переведення (шляхи)	Процес, який дозволяє здобувачам освіти переходити від одного рівня оволодіння компетентностями до іншого.
Protected titles	Захищені звання	Деякі професійні звання є юридично захищеними і можуть бути використані тільки особами, які пройшли спеціальну підготовку у порядку, визначеному відповідним професійним органом.
Qualification	Кваліфікація	Будь-який ступінь, диплом або свідоцтво, що видане компетентним органом і засвідчує успішне закінчення відповідно визнаної освітньої програми
Qualification descriptors	Дескриптори кваліфікацій	Загальні твердження щодо наслідків навчання. Вони надають чіткі опорні точки, які описують основні результати кваліфікації, часто із посиланням на національні рівні.

Qualifications Framework for the European Higher Education Area (QFHEA)	Рамка кваліфікацій Європейського простору вищої освіти (РК-ЄПВО)	Всеохоплююча рамка, яка забезпечує зрозумілість взаємозв'язків між європейськими національними рамками вищої освіти та кваліфікаціями, які вони містять. Це механізм поєднання між національними рамками. Див. також: <i>ЄРК</i> .
Quality assurance	Забезпечення якості	Процес або сукупність процесів, прийнятих на національному та інституційному рівні, для забезпечення якості освітніх програм і присуджених кваліфікацій.
Recognition networks	Мережі визнання	ENIC (European Network of Information Centres in the European Region) – Європейська мережа інформаційних центрів в європейському регіоні. NARIC (National Academic Recognition Information Centres in the European Union) – мережа національних інформаційних центрів визнання в Європейському Союзі. Мережі національних центрів, які надають інформацію, поради та оцінюють закордонні кваліфікації. Створені для удосконалення академічного визнання закордонних кваліфікацій та сприяння інтегруванню національних освітніх систем.
Reference point	Точки прив'язки	Не зобов'язуючі індикатори, які забезпечують цілісність кваліфікацій, результатів навчання, або пов'язаних з ними понять.
Regulated professions	Регульовані професії	Професії, доступ до яких, або практична робота за якими, в країні-члені ЄС є обмеженими за законом або нормативними чи регуляторними документами вимогою наявності у претендента певних чітко визначених професійних кваліфікацій.
Skills	Уміння	Набута у результаті навчання здатність досягти наперед визначених результатів, часто при мінімальних затратах часу та/або енергії. Уміння часто ділять на загальні та фахові.
Student centred learning	Студентоцентроване навчання	Підхід або система, які сприяють розробленню освітніх програм, сфокусованих на навчальних досягненнях особи, урахують різноманітні індивідуальні пріоритети та ґрунтуються на реалістичності запланованого навчального навантаження (тобто, навчального навантаження, узгодженого із тривалістю освітньої програми). При цьому студенту надаються більші можливості щодо вибору змісту, темпу, способу та місця навчання.
Subject benchmark statements	Предметні опорні твердження	Предметні опорні твердження встановлюють орієнтири щодо стандартів академічних ступенів в різних галузях знань/предметних областях. Вони описують те, що надає програмі

		її цілісність та ідентичність, а також визначають, що очікується від випускника в термінах умінь, навичок та здатностей, необхідних для розвитку компетентностей в предметній області.
Subject specific competences	Фахові компетентності	Компетентності, які мають відношення до окремо виділеної предметної області
Teacher centred learning	Викладацько-центроване навчання	Процес передачі інформації від викладача до відносно пасивного реципієнта (студент/ здобувач освіти) або споживача.
Thematic studies	Тематичні студії	Ступенева програма, сфокусована на конкретній предметній області або темі, яка представляє інтерес. Тематичні студії у вищій освіті мають мульті- або міждисциплінарний характер.
Thesis	Тези	Формально представлений письмовий звіт, оснований на незалежних наукових дослідженнях/роботі над проектом, які є необхідними для присудження академічного ступеня (загалом – ступені першого або другого циклу вищої освіти, або доктора філософії). Також може називатися дисертацією. Див. також: <i>Дисертація</i> .
Transcript	Академічна довідка	Офіційний (наприклад, сертифікований) документ, який підсумовує академічні результати студента в закладі освіти.
Tuning	Тюнінг	Гармонізація (Тюнінг) освітніх структур в Європі є реалізованим університетами проектом, який має метою запропонувати підхід щодо впровадження Болонського процесу у вищій освіті на рівні предметних областей. Підхід Тюнінга містить методологію проектування, модернізації, впровадження та оцінювання освітніх програм для кожного із Болонських циклів. Термін Тюнінг підкреслює те, що університети не ставлять цілі уніфікації чи узгодження їх ступеневих освітніх програм у заданий європейський набір, а скоріш – шукають точки збіжності та взаєморозуміння на основі різноманітності та автономії.

Джерела

Болонська Робоча група по рамках кваліфікацій, 2005

Довідник користувача ЄКТС, 2009

Проект «Гармонізація освітніх структур в Європі»

Агенція забезпечення якості у вищій освіті (QAA-UK) Великої Британії

ДОДАТОК 1.

ПРОЕКТУВАННЯ ОСВІТНІХ ПРОГРАМ

Проектування освітніх програм і визначення їх програмних компетентностей та результатів навчання

Дані Методичні рекомендації створені в основному для бажаючих описати існуючі освітні програми. Проте формулювання Профілю програми є одним із перших кроків як у створенні нової ступеневої програми, так і випадку удосконалення існуючої.

У будь-якому випадку, першим кроком є визначення потреби у даній програмі студентів і суспільства, а не бажання викладачів її реалізувати.

Визначення цього буде вимагати уважного та об'єктивного врахування таких факторів, як ринок праці, розвиток даної предметної області, нові технології тощо.

Як тільки широка галузь, до якої належить програма, визначена, буде корисно зважити на розроблені для академічної або професійної сфери загальні опорні точки.

Це допоможе в проектуванні освітньої програми, а саме – у визначенні Профілю, відповідного набору компетентностей, які необхідно розвинути, а також у формулюванні результатів навчання, яких потрібно досягнути.

Проектування освітньої програми та визначення програмних компетентностей і результатів навчання вимагає ретельного планування та командної роботи відповідальних виконавців. У студентоцентризованих або орієнтованих на вихід/результат програмах усі викладачі, хто бере участь у викладанні окремих складових ступеневої програми мають спільну відповідальність за результати їх роботи, а також за викладання окремих компонент чи модулів, з яких побудована програма.

Результати навчання окремих компонент у сукупності визначають рівень компетентностей, яких набуде здобувач освіти, а також вони повинні бути узгоджені з загальними результатами навчання. Відповідно до методології Тюнінга всі компоненти тим чи іншим чином пов'язані один з одним. Це стосується не тільки компонент або модулів, які належать до основної частини програми, а також і дисциплін спеціалізації та вибіркового. У добре спроектованій освітній програмі дисципліни спеціалізації та вибіркового компоненти повинні підсилити профіль програми, даючи здобувачам освіти можливість пристосувати програму до їх потреб.

У створенні нової ступеневої освітньої програми та у модифікації існуючої наступні 10 кроків можуть бути корисними.

Десять кроків для створення/удосконалення нових освітніх програм (або модифікації існуючих)

1. Визначення потреби та потенціалу програми:

- проконсультуватися з зацікавленими сторонами (потенційними студентами, науковцями, потенційними роботодавцями), щоб перевірити, чи є потреба в такій програмі;
- вирішити чи запропонована програма відповідає встановленим або новим професійним вимогам.

2. Визначення профілю та ключових компетентностей:

- визначити основні дисципліни/предметні області, що формують основу освітньої програми;
- вказати тип програми: загальна чи спеціалізована;
- визначити орієнтацію програми;
- визначити та описати потенційні галузі та сектори, де випускники зможуть знайти місце роботи;
- визначити та описати внесок програми для розвитку особистого рівня культури та громадянської позиції;
- визначити ключові програмні компетентності, розподіливши їх на загальні та фахові/спеціальні компетентності, найбільш відповідні для запропонованої програми (до 15);
- сформулювати ці ключові загальні та фахові компетентності більш детально, використовуючи вказівки, надані в цих Методичних рекомендаціях (в Секції Е).

3. Формулювання програмних результатів навчання:

- сформулювати програмні результати навчання (15-20 результатів) відповідно до ключових програмних компетентностей.

4. Вирішення питання щодо модуляризації освітньої програми:

- вирішити, чи кожна компонента/одиниця програми повинна мати однаковий або кратний кредитний вимір (наприклад, 5-10-15 кредитів ЄКТС), або довільний вимір, що відповідає реальному навчальному навантаженню;
- присвоїти кредити ЄКТС кожній компоненті/одиниці освітньої програми, за умови, що одному семестру відповідає 30 кредитів ЄКТС, а звичайному навчальному року – 60. При цьому один кредит ЄКТС відповідає 25-30 годинам загального навчального навантаження студента.

- 5. Визначення компетентностей та формулювання результатів навчання для кожного модуля:**
  - вибрати загальні та фахові/спеціальні компетентності, які слід сформувати та покращити в кожному модулі, на основі ключових програмних компетентностей, визначених у п.3;
  - сформулювати результати навчання для кожної компетентності, які слід розвинути в даній структурній компоненті/одиниці освітньої програми.

- 6. Визначення підходів до викладання, навчання та оцінювання:**
  - визначити та погодити якнайкращий спосіб розвитку та оцінювання компетентностей та досягнення очікуваних результатів навчання;
  - передбачити різноманітні підходи до навчання, викладання та оцінювання.

- 7. Перевірка охоплення ключових загальних та фахових/предметно-спеціалізованих компетентностей:**
  - перевірити розвиток ключових загальних та фахових/спеціальних компетентностей,
  - перевірити, чи всі програмні ключові загальні та фахові/спеціальні компетентності покриваються модулями/компонентами освітньої програми.

- 8. Опис освітньої програми та її структурних одиниць:**
  - підготувати опис освітньої програми та описи її структурних одиниць на основі профілю, ключових програмних компетентностей, програмних результатів навчання, розподілу кредитів, визначених підходів до викладання, навчання та оцінювання.

- 9. Перевірка збалансованості та реалістичності програми:**
  - перевірте, чи завершена програма збалансована в контексті необхідних зусиль і компетентностей, які мають бути набуті;
  - перевірте, чи кредити присвоєні раціонально, чи студенти здатні завершити окремі дисципліни та всю освітню програму, вклавшись у визначений час.

- 10. Упровадження, моніторинг та вдосконалення:**
  - упроваджуйте освітню програму та її компоненти відповідно до чіткої структури та прозорого плану впровадження;
  - виконуйте моніторинг програми та її компонентів шляхом опитування студентів і працівників з метою оцінювання викладання, навчання та оцінювання, а також вихідної/результативної інформації відповідно до показників успішності, для оцінки навчального плану рекомендовано використовувати контрольний перелік запитань Тюнінг, який включений в додаток 2 публікації *Julia Gonzalez and Robert Wagenaar, eds., Tuning Educational Structures*

in Europe. Universities' Contribution to the Bologna Process. An Introduction (2nd. Ed. Bilbao, Groningen, 2008), яка міститься на веб-сайті Тюнінга <http://tuning.unideusto.org/tuningeu>;

- використовуйте системи зворотного та прямого зв'язку для аналізу результатів оцінювання та очікуваних розробок в предметній галузі з урахуванням потреб суспільства та наукового середовища;
- використовуйте отриману інформацію для удосконалення програми в цілому та її компонентів.

ДОДАТОК 2.

ПЕРЕЛІК ЗАГАЛЬНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ

Перелік загальних компетентностей проекту Тюнінг

1. Здатність спілкуватися другою (іноземною) мовою.
2. Здатність навчатися та самонавчатися.
3. Здатність до усного та письмового спілкування рідною мовою
4. Здатність бути критичним та самокритичним.
5. Здатність до планування та розподілу часу.
6. Здатність діяти на підставі етичних суджень.
7. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).
8. Здатність знаходити, обробляти та аналізувати інформацію з різних джерел.
9. Здатність працювати автономно.
10. Здатність виявляти, ставити і вирішувати проблеми.
11. Здатність застосовувати знання на практиці.
12. Здатність приймати обґрунтовані рішення.
13. Здатність проведення досліджень на відповідному рівні.
14. Здатність працювати в команді.
15. Знання і розуміння предметної області та розуміння професії.
16. Уміння мотивувати людей і досягати спільних цілей.
17. Прагнення до збереження навколишнього середовища.
18. Здатність до фахового спілкування з непрофесіоналами у галузі.
19. Здатність до абстрактного та аналітичного мислення й генерування ідей.
20. Здатність до конструктивної взаємодії з іншими людьми, незалежно від їх походження та особливостей культури, і поваги до різноманітності.
21. Здатність до розроблення та управління проектами.
22. Здатність взаємодіяти з іншими людьми в конструктивному ключі, навіть при вирішенні складних питань.
23. Здатність показати усвідомлення рівних можливостей і гендерних питань.
24. Прагнення до здоров'я, благополуччя і безпеки.
25. Можливість взяти на себе ініціативу та зміцнювати дух підприємництва й допитливості.
26. Здатність оцінювати і підтримувати якість роботи.
27. Здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології.
28. Відповідально ставитися до завдань і обов'язків.
29. Здатність адаптуватися та діяти в нових ситуаціях і впоратися з тиском.
30. Здатність діяти з соціальною відповідальністю і громадянською свідомістю.
31. Здатність працювати в міжнародному контексті.

ДОДАТОК 3.

ПРИКЛАДИ ПРОФІЛІВ ПРОГРАМ З ІСТОРІЇ, СЕСТРИНСЬКОЇ СПРАВИ ТА ФІЗИКИ

На наступних сторінках подані повні профілі ступеневих освітніх програм з предметних областей, взятих для прикладу в цих Методичних рекомендаціях, з метою надати загальне враження про те, як виглядають подібні Профілі програм, а також як взаємопов'язані окремі секції між собою. Приклади є вигаданими, проте для стимулювання були використані різноманітні життєві приклади (надані партнерами проекту CoRe-2, які здійснювали тестування).

Просимо зауважити, що Профіль програми не повинен перевищувати за обсягом 2 сторінки формату А4.

Історія, приклад 1.

Профіль програми Бакалавр наук з сучасної історії	
Тип диплому та обсяг програми	Одиничний ступінь, 180 кредитів ЄКТС.
Вищий навчальний заклад	Університет Утопія, Аркадія.
Акредитаційна інституція	Акредитаційна агенція Утопія, Аркадія.
Період акредитації	Програма впроваджена в 2008 році, акредитована на 5 років
Рівень програми	FQ-EHEA – перший цикл, QF-LLL – 6 рівень, НРК Аркадія – 1 рівень.

A	Ціль програми
	Надати студентам основи історичного підходу до розуміння сучасного суспільства та культури, з особливим акцентом на європейському розвитку починаючи з 1500 р. та зв'язками Європи зі світом. Області спеціалізації: місцева історія (краєзнавство), історія ЄС та розвиток на інших континентах.

B	Характеристика програми	
1	Предметна область, напрям	Історія, мультидисциплінарний; галузь знань – історія та дотичні – політологія, антропологія, міжнародні зв'язки, комунікація; знання іноземної – бажано; факультативи – гуманітарні науки, соціальні науки, економіка та освіта. Історія – 60%; дотичні – 25%; іноземна мова – 5%; факультативи – 5%.
2	Фокус програми: загальна/спеціальна	Акцент на ідентифікації та використанні первинних та вторинних джерел та історіографії критично.
3	Орієнтація програми	Орієнтація на дослідження з великою складовою комунікативних та міжособистісних навиків рідною та іноземною мовами. Спеціальні аудіо записи надаються майбутнім викладачам та архівістам.

4	<i>Особливості програми</i>	Студенти можуть робити акцент або на історії ЄС та історії міжнародних зв'язків або ж на історії ЄС та неєвропейській історії. Мобільність за програмою Еразмус – рекомендується, але не є обов'язковою; всі студенти беруть участь в спеціальних семінарах разом зі студентами-учасниками програми Еразмус.
---	-----------------------------	--

С Працевлаштування та продовження освіти		
1	<i>Працевлаштування</i>	Посади (за наявності диплому Бакалавра) в громадській/приватній адміністрації, архівах, медіа-засобах та комунікаціях, журналістиці.
2	<i>Продовження освіти</i>	Можливість навчатися за програмою другого циклу за цією ж галуззю знань (що узгоджується з отриманим дипломом Бакалавра) або ж суміжною. Можливість викладання; доступ до спеціалізованих архівних досліджень.

Д Стиль та методика навчання		
1	<i>Підходи до викладання та навчання</i>	Загальний стиль навчання – завдання-орієнтований. Лекційні курси поєднуються з семінарами та робочими зустрічами. Більша частина навчання відбувається в малих групах (до 20 осіб), з дискусіями та підготовкою презентацій самостійно та в малих групах. Під час останнього року половина часу дається на написання завершальної роботи (дипломної), яка також презентується та обговорюється за участі викладачів та одногрупників.
2	<i>Система оцінювання</i>	Презентації: усні в PowerPoint та письмові; іспити: усні для концептуальних частин та письмові – для перевірки основних історико-географічних знань; студенти готують портфоліо.

Е Програмні компетентності		
1	<i>Загальні</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Критичність та самокритичність. Думати науковими термінами, формулювати задачі, збирати дані, аналізувати їх та пропонувати рішення. • Комунікація усна та письмова рідною мовою. Правильно розмовляти та писати згідно різних комунікативних стилів, а саме: неофіційного, офіційного та наукового. • Працювати самостійно, приймати ініціативу та керувати часом. Здатність організувати комплексні завдання протягом певного періоду часу та представляти результат вчасно. • Працювати з іншими. У мультидисциплінарному та мультинаціональному середовищі.
2	<i>Фахові</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Базові загальні знання. Володіти базовими загальними знаннями, а саме: історичні події сьогодення та знання світової хронології. • Застосовування знань на практиці. Використовувати фонову інформацію та інформаційно-пошукові навички для формування послідовної дискусії історичної задачі. • Бути обізнаним та обговорювати поточний стан історичних досліджень.

	<ul style="list-style-type: none"> • Знати зв'язок між проблемами сьогодення та минулого. • Знати загальні історичні основи (діахронічний аспект) минулого. • Володіти спеціальними знаннями з хронології та історико-географічної інтерпретації колонізації, деколонізації, сучасності, постмодернізму та глобалізації. • Мати знання принаймні з однієї тематичної області (міжнародні зв'язки, історія економіки, історія ідей, гендерна історія, історія науки та технології та ін.). • Здатність знаходити та використовувати інформацію з різних джерел (електронних, письмових, архівних та усних) згідно з задачею, формуючи цю інформацію критично в обґрунтовану розповідь. • Здатність використовувати відповідну термінологію та способи вираження дисципліни в усній та письмовій формах рідною мовою чи іноземною.
--	--

F	Програмні результати навчання
	<ul style="list-style-type: none"> • Знати європейську та світову хронологію, починаючи з 1500 р., описати з використанням синтетичних термінів основні підходи для вивчення європейських імперій та світової і глобальної історії. • Формулювати тексти та короткі описи на основі сучасної (оновленої) історичної інформації, яка може бути використана, наприклад, в журналістиці, місцевих органах влади та музеях. • Здатність розмовляти та записувати прості тексти та презентації як і більш складні та наукові тексти, що вимагаються під час останнього року навчання, з використанням відповідних комунікативних реєстрів. • Здатність організувати свою робочу програму під час останнього навчального року самостійно, як це визначено для підготовки до колоквиуму в дипломній роботі (бакалаврській), за власної ініціативи брати участь в робочих групах, фіксуючи (записуючи) ці дії в своєму портфоліо. • Здатність визначити та описати політичний та культурний контекст, в якому розвинулись головні дебати про колонізацію та деколонізацію та можуть назвати головних істориків, які залучені до цих дебатів. • Знання основних світових подій та процесів за останнє, орієнтовно, два століття, спеціалізуючись в сучасній та новітній історії. • Здатність описати історико-географічні тенденції за останні двадцять років та визначити основних учасників дебатів про сучасність, постмодернізм та глобалізацію та пов'язане з ними розуміння взаємовідносин між народами світу. • Детальні знання спеціально-вибраної галузі: (міжнародних зв'язків, економічної історії, історії ідей, гендерної історії, історії науки та технології), що можна продемонструвати шляхом читання, вивчення та звітування про як мінімум 5 важливих праць на цю тематику. • Здатність розглядати проблему дослідження з використанням відповідних джерел та бібліографії, аналізуючи та надаючи критичну та розповідну форму отриманим даним з використанням 20 тис. слів. • Здатність працювати результативно в команді з людьми інших країн, беручи до уваги різні фонові знання та розуміння своїх колег до визначених завдань.

Історія, приклад 2.

Профіль програми Магістр наук з сучасної історії	
Тип диплому та обсяг програми	Одиничний ступінь, 120 кредитів ЄКТС.
Вищий навчальний заклад	Університет Утопія, Аркадія.
Акредитаційна інституція	Акредитаційна агенція Утопія, Аркадія.
Період акредитації	Програма впроваджена в 2007 році, акредитована на 5 років
Рівень програми	FQ-EHEA – перший цикл, QF-LLL – 6 рівень, НРК Аркадія – 2 рівень.

A	Ціль програми
	Надати студентам обширно інформацію з історії з акцентом на критичному мисленні та практичних навиках дослідження, розвитком компетентностей необхідних для комунікації, кооперації, поширення інформації та менеджменту проектами.

B	Характеристика програми	
1	Предметна область, напрям	Історія. Акцент на історії, але робота в одній чи в кількох пов'язаних областях є обов'язковою. Студент обирає область згідно своїх особистих інтересів та спеціалізації (таких як соціологія, антропологія, археологія, історія мистецтва, дослідження області, комунікативні дослідження, економіка, міжнародні зв'язки або мова). Історія; дотичні; факультативи (70:20:10).
2	Фокус програми: загальна/спеціальна	Загальний. Акцент на широкому огляді та глибоких знаннях взаємозв'язку між людським минулим та сьогоденням та здатність розуміти критично трансформації, які сьогодні знає історіографія.
3	Орієнтація програми	Орієнтація дослідження. Акцент на особистісних та групових компетентностях дослідження; сильний акцент на письмовій та інших формах комунікації рідною мовою та вільне володіння європейською та неєвропейською мовою.
4	Особливості програми	Програма розвиває перспективи як європейської так і світової історії так і глибокі знання та критичний підхід до національної та регіональної історіографії. Розвиваються просторовий, діахронічний та тематичні аспекти історії від Середньовіччя до сьогодення. Студентів заохочують використовувати можливості навчання поза Європою для роботи над дипломною, хоча це не є обов'язковим.

C	Працевлаштування та продовження освіти	
1	Працевлаштування	Посади (за наявності диплому Магістра) в громадській чи приватній адміністрації, архівах, медіа-засобах та комунікаціях, журналістиці та, за наявності додаткової кваліфікації, викладати у середній школі та проводити історичні дослідження.
2	Продовження освіти	Можливість навчатися за програмами третього циклу; можливість отримати необхідну кваліфікацію для викладання у середній школі (за обмеженою квотою в Аркадії).

D		Стиль та методика навчання
1	Підходи до викладання та навчання	Стиль навчання – активний, що дає можливість студенту обирати предмет та організувати час. Курси проводяться у формі семінарів, з методологічними робочими зустрічами для студентів, які працюють в цей же період або над темою діахронії. Під час першого року навчання студент обирає напрям дослідження, включаючи курси (дисципліни, які потрібно прослухати) та обговорює свій вибір на колоквиумі. Під час останнього року більша половина часу присвячується написанню дипломної роботи, яка презентується та захищається перед комісією науковців.
2	Система оцінювання	Оцінюються: 1) Презентації: усні (Power Point) та письмові. 2) Екзамени: усні для концептуальних частин; Письмові для історико-географічних знань. 3) Під час першого року навчання проводять колоквиум. 4) Під час останнього обговорюють та захищають диплом.

E		Програмні компетентності
1	Загальні	<ul style="list-style-type: none"> • Критичність та самокритичність. Здатність формулювати задачу, для її вирішення використовувати потрібну інформацію та методологію для досягнення обґрунтованого висновку. • Якість та етичні зобов'язання. Знання стандартів необхідних для наукового дослідження та публікування, включаючи критичну обізнаність та інтелектуальну чесність. • Міжособистісні навички та командна робота. Здатність працювати в команді, виконуючи провідну роль, в міжнародній та мультикультурній групі. • Комунікація усна та письмова рідною мовою та іноземною. Здатність правильно розмовляти та писати згідно різних комунікативних стилів, а саме: неофіційного, офіційного та наукового. • Працювати самостійно, розробляти стратегії та керувати часом. Здатність скеровувати зусилля, поєднуючи результати різних досліджень та аналізу, та представляти результат вчасно.
2	Фахові	<ul style="list-style-type: none"> • Світова історія: знання та розуміння. Знання основних історичних процесів та подій усіх континентів від початку Середньовіччя та їх взаємозв'язок, сучасні дискусії на цю тему та напрями досліджень. • Аналіз документів. Пошук, розуміння та розміщення архівного матеріалу, історико-географічний внесок та дискусії про минуле в політичному та культурному контексті. • Історичний період/тема. Детальні знання та розуміння певного періоду/тематичної області, методологій та історико-географічних дискусій на цю тему чи про цей період. • Знання ресурсів, доступних для проведення історичного дослідження, включаючи ті, що базуються на ІКТ (інформаційно-комунікативних технологіях) та здатність використовувати їх відповідно.

	<ul style="list-style-type: none"> • Використання відповідної термінології та форм вираження дисципліни в усній та письмовій формах рідною мовою чи іноземною. • Здатність використовувати інструменти інших гуманітарних наук відповідно до наукового проекту. • Співпраця з метою завершити спеціальні завдання, пов'язані з дисципліною (збір та обробка даних, аналіз та презентація результатів). • Планування та представлення індивідуального внеску до історико-географічних знань на основі дослідження.
--	---

F	Програмні результати навчання
	<ul style="list-style-type: none"> • Здатність формулювати та вдосконалювати важливу дослідницьку задачу, для її вирішення збирати необхідну інформацію та формулювати висновки, які можна захищати в науковому контексті. • Обізнаність та відповідність науковим стандартам щодо точності та об'єму локалізованої документації, використаної та процитованої в завданнях та в завершальній дисертації. • Здатність працювати в групі продуктивно, відіграючи провідну роль в окремих випадках, головуючи під час дебатів та дискусій в міжнародній та мультикультурній групі. • Здатність презентувати написані тексти та робити презентації усно різної довжини та складності рідною мовою чи іншою, потрібною для області спеціалізації. • Здатність обирати спеціалізацію, планувати та завершувати курсову роботу, та використовувати результуючі компетентності для підготовки та виконання плану дослідження згідно визначених часових рамок. • Здатність продемонструвати паралельно, виділяючи аналогії, різноманіття та зв'язки між основними подіями та процесами в різних частинах світу Євразії, Африки та Америки, до та з часів епохи європейських «відкриттів». • Здатність аналізувати історичні документи та історико-географічні тексти з різних періодів, інтерпретувати та контекстуалізувати їх правильно в курсовій роботі, письмових звітах та результуючій дисертації. • Детальні та критично-знайдені знання вибраного періоду чи тематичної області спеціалізації в курсовій роботі та написаних текстах як і в результуючій дисертації. • Здатність використовувати ІКТ-ресурси науковим чином, з використанням високих стандартів текстового аналізу до електронних як і до традиційних архівних, розповідних та усних джерел. • Здатність розрізнити різні реєстри наукового викладу та застосовувати їх відповідно в коротких викладах, оглядах, та в письмових і усних завданнях як і в своїй дисертації. • Здатність використовувати інструменти інших гуманітарних, природничих та точних наук за необхідності вирішення задачі дослідження. • Здатність працювати результативно в групах, щоб локалізувати, отримати та опрацювати дані для вирішення завдання дослідження та брати відповідальність за організацію періодів роботи. • Здатність провести та завершити середній науковий проект, що об'єднує інструменти пов'язаних дисциплін, вирішуючи важливу задачу, що стосується європейського чи не-європейського простору Постсередньовіччя, та презентуючи свої відкриття у формі розповідного тексту з використанням нотаток, посилань, додатків, документів відповідно до теми, обсягом 50 000 слів, та захистити його перед комісією науковців.

Історія, приклад 3.

Профіль програми Доктор філософії з сучасної історії	
Тип диплому та обсяг програми	Одиничний ступінь, 240 кредитів ЄКТС за 4 н. р.
Вищий навчальний заклад	Університет Утопія, Аркадія.
Акредитаційна інституція	Акредитаційна агенція Аркадія.
Період акредитації	Програма впроваджена в 2007 році, акредитована на 5 років
Рівень програми	FQ-EHEA – третій цикл, QF-LLL – 8 рівень, НРК Аркадія – 3 рівень.

A	Ціль програми
	Загальна мета програми – це розвинути в аспірантах дослідницькі навички в предметній області високого рівня за рахунок їх глибокого розуміння більш загальних дискусій на тему соціального розвитку та ролі історії.

B	Характеристика програми	
1	Предметна область, напрям	Історія. Сучасна та новітня. Основна частина роботи для отримання ступеня, що відповідає 120 кредитам, присвячена докторському дослідженню та дисертації та включає дослідження, аналіз документації та опрацювання письмового тексту відповідно до міжнародних стандартів якості. Інші курсова робота, робочі засідання та семінари обирає аспірант/молодий дослідник з історії або суміжної області. Історія : інше (80:20).
2	Фокус програми: загальна/спеціальна	Загальний. Дослідник-початківець отримує повну підтримку при опрацюванні теми дослідження та підготовки практичної та теоретичної/методичної стратегії: всі теми стосуються світової та європейської історії починаючи з 1500 р. (історія науки, гендерна історія, історія політики, імперіалізму, деколонізації, націоналізму, глобалізації та ін.) є прийнятними за умови, що вони сумісні з потенційними можливостями професорсько-викладацького складу.
3	Орієнтація програми	Орієнтація дослідження. Практична складова є невід'ємною при вивченні розробки міжнародних проектів та менеджменту.
4	Особливості програми	Оскільки більшість зусиль присвячені написанню дисертації, решту часу дослідник-початківець може використати для вивчення інших наукових та теоретичних курсів чи для іншої діяльності пов'язаної з роботою, а саме: вивчення редагування, комунікація, проектна розробка та пошук фінансування.

C	Працевлаштування та продовження освіти	
1	Працевлаштування	Вимогами до посад є наявність завершеного навчання проведення досліджень високого рівня та досвід в громадській/приватній адміністрації, архівах, медіа-засобах та комунікаціях, видавництві, дослідницькій та викладацькій роботі в вищих навчальних закладах та дослідницьких установах.
2	Продовження освіти	Є доступними деякі дослідницьких стипендій, що можуть містити додатковий освітній компонент

D		Стиль та методика навчання
1	Підходи до викладання та навчання	Стиль навчання. Базується на активному навчанні, головним чином на індивідуальному масштабному дослідницькому проєкті, який ретельно контролюється, надаючи певну відповідальність досліднику на початковому етапі за вибір методу, предмету та організацію часу. Зазвичай форма навчання за програмою є стаціонарна, та можливо поєднати заочне навчання з роботою.
2	Система оцінювання	Оцінювання курсової роботи та семінарів відбувається згідно результатів практики. Загальна оцінка формується на основі результатів оцінювання, що відбувається на регулярній основі три рази на рік (колоквіуми першого року присвячені плану дослідження та навчання; колоквіуми другого року – на результатах дослідження та іншому навчанні; третій рік – на аналізі та письмовій обробці результатів). Остаточне оцінювання та вручення диплому має вигляд відкритого захисту дисертації обсягом більш як 100 000 слів.

E		Програмні компетентності
1	Загальні	<ul style="list-style-type: none"> • Навики критичності та самокритичності. Здатність рецензувати публікації та презентації, а також брати участь в міжнародних наукових дискусіях, висловлюючи та відстоюючи свою власну позицію. • Абстрактне обґрунтування та моделювання задачі. Здатність визначати відповідні задачі та окреслювати їх таким чином, щоб просувати та трансформувати наукові знання та розуміння • Якість та етичні зобов'язання. Знання стандартів та типу мислення необхідних для наукового дослідження та опублікування, включаючи критичну обізнаність та інтелектуальну чесність. • Комунікація. Здатність писати, розмовляти та слухати відповідно до різних реєстрів рідною мовою та іноземною, представляючи складні задачі фахівцям та нефахівцям; знання про використання та модальність медіа • Працювати самостійно; керування часом. Здатність організувати набуття теоретичних та практичних інструментів, скеровуючи зусилля та об'єднуючи результати різних досліджень та аналізів, представляючи остаточний результат до визначеного кінцевого терміну. • Міжособистісні здібності. Співпраця в місцевому та міжнародному середовищі, щоб завершити спеціальні завдання пов'язані з дисципліною (збір та опрацювання даних, розвиток аналізу, представлення та обговорення результатів)
2	Фахові	<ul style="list-style-type: none"> • База знань. Глибокі обґрунтовані знання основних подій та процесів світу за останню половину століття; детальні або дуже детальні знання спеціальної області дослідження в поєднанні зі знаннями загальної наукової дискусії та внеску до індивідуальної історичної області дослідження.

	<ul style="list-style-type: none"> • Інформаційний менеджмент. Здатність визначати, мати доступ, аналізувати та поєднувати інформацію з різних джерел, документів та текстів для розгляду відповідних історичних задач. • Знання ресурсів (включаючи ті, що базуються ІКТ), доступних для дослідження в спеціальній історичній області та суміжних областях. • Аналіз історичних документів. Здатність знаходити, відбирати, контекстуалізувати та інтерпретувати значні кількості архівного та документального матеріалу. • Індивідуальне дослідження. Здатність планувати та робити внесок на основі дослідження до історико-географічних знань, що пов'язані з важливою задачею, що відповідають якості матеріалів для друку. • Розробка програми та менеджмент. Розуміння та здатність застосовувати на практиці принципи спільного дослідження в історії, соціальних та гуманітарних науках.
--	---

F	Програмні результати навчання
	<ul style="list-style-type: none"> • Здатність об'єднувати (синтезувати) та обговорювати нещодавні публікації, в межах та поза область дослідження. • Здатність використовувати критичні знання в громадській сфері, що підтверджено публікацією принаймні однієї оглядової статті та статті-огляду книги; тавтологія. • Здатність детально розробляти та презентувати переконливо групі кваліфікованих дослідників відповідний добре обґрунтований план дослідження для вирішення важливої задачі. • Здатність завершити розширений оригінальний результат дослідження, що базується на критичному розгляді джерел та забезпечений необхідним науковим апаратом таким як нотатки, бібліографія та публікація відповідних документів. • Здатність презентувати результати дослідження в науковому та ненауковому контекстах, усно та письмово, у формі наукових семінарів, наукових зустрічей та громадських ініціатив (соціально-орієнтовані робочі зустрічі). • Здатність представляти свої результати дослідження іноземною мовою. • Здатність готувати підбір матеріалу для преси/об'єднання інформації з питань викладацько-професорських ініціатив, публікувати їх в пресі чи на веб-сторінці. • Здатність ефективно планувати час для отримання необхідних результатів, що підтверджено колоквиумами, які відбуваються кожного року впродовж трьох років, та остаточним захистом. • Здатність аналізувати та посилалися на відповідні основні історико-географічні роботи останньої половини минулого століття в письмовій формі, через усні виступи та презентації, в курсовій роботі та дисертації, знання дискусій та трендів. • Обізнаність та здатність взаємодіяти інтелектуально з найновішими історико-географічними дослідженнями в спеціальній області дослідження. • Здатність використовувати облікову інформацію з архіву, бібліотечні каталоги та найновіші ІКТ-ресурси, щоб локалізувати джерела та документальний матеріал, корисний для свого власного дослідження. • Здатність знаходити, аналізувати та об'єднувати корпус документів з різних архівів та джерел в результатуючій дисертації та в попередньому до неї дослідженні. • Здатність планувати оригінальний вклад на основі дослідження до історико-географічних знань, пов'язаних з важливою задачею, який є відповідної якості для друку. • Знання основних можливостей наукової співпраці для соціальних та гуманітарних наук, презентуючи критичний звіт про принаймні одну важливу програму, визначаючи позитивні/негативні аспекти своєї власної області дослідження.

Сестринська справа, приклад 1.

Профіль програми Бакалавр наук з сестринської справи	
Тип диплому та обсяг програми	Одиничний ступінь, 180 кредитів ЄКТС.
Вищий навчальний заклад	Національний університет Атлантиди.
Акредитаційна інституція	Акредитаційна агенція Атлантиди.
Період акредитації	Програма дійсна впродовж 5 років з жовтня 2008 року.
Рівень програми	FQ-EHEA – перший цикл, QF-LLL – 6 рівень, НРК Атлантиди – 6 рівень.

A	Ціль програми
	Ціллю цієї програми є підготовка зареєстрованих випускників-медсестер, які є надійними, турботливими та компетентними в прийнятті рішень, які несуть особисту та професійну відповідальність за свої дії. Програма базується на дослідженнях та фактах, активно підтримує критичне мислення, незалежну та етичну практику. Програма відповідає науковим та професійним вимогам Національного компетентного органу (Рада сестринської справи та акушерства Атлантиди) та вимогам Директиви про надання професійних послуг 2005/26/ЄС, для 'медсестри, відповідальної за загальний догляд'.

B	Характеристика програми	
1	Предметна область, напрям	Основний предмет – це теорія та практика сестринської справи (50:50).
2	Фокус програми: загальна/спеціальна	Загальна сестринська справа.
3	Орієнтація програми	Наукова програма з професійною орієнтацією на теорію та практику сестринської справи.
4	Особливості програми	Програма містить незалежну складову міждисциплінарного навчання, що забезпечують фахівці охорони здоров'я та соціального забезпечення. Студенти мають не обов'язковий період, що триває 3 місяці. Програма виконується в активному дослідницькому середовищі.

C	Працевлаштування та продовження освіти	
1	Працевлаштування	При успішному завершенні програми, випускники мають право зареєструватися в Національному компетентному органі (Рада сестринської справи та акушерства Атлантиди), щоб стати зареєстрованими медичними сестрами, які виконали вимоги ст. 31 Директиви про надання професійних послуг 2005/36/ЄС.
2	Продовження освіти	Успішні випускники добре підходять для подальшої наукової та /або професійної освіти на рівні Магістра в області сестринської справи, спеціальної практики, охорони здоров'я, наукових досліджень сестринської справи та охорони здоров'я, лідерства та менеджменту.

D	Стиль та методика навчання	
1	Підходи до викладання та навчання	Комбінований підхід до навчання на основі досліджень. Лекції в поєднанні з мультимедією, електронним навчанням, груповою роботою, міжособистісним навчанням та оцінюванням однокласників, самостійне навчання, навчання на основі

		дослідження, рефлексивне навчання, стажування, групова робота, індивідуальне навчання та незалежне навчання.
2	<i>Система оцінювання</i>	Дисертаційний проект, іспити, заплановані та без попередньої підготовки, оцінювання на основі практичної компетентності, командна робота, критичне відображення на практиці, есе, презентації, звіти, іспити у формі тестів та коротких відповідей.

Е		Програмні компетентності
1	<i>Загальні</i>	<p>Як регламентована/регульована професія, програма відповідає компетентностям та процедурам забезпечення якості, які вимагає Національний компетентний орган (Рада сестринської справи та акушерства Атлантиди, див. www.nursingmidwiferycouncil.atlantis.org). Крім цього, програма відповідає вимогам академічної програми першого циклу Агенції забезпечення якості вищої освіти Атлантиди, до яких належать загальні компетентності (також знані як ключові навички), які володіння якими очікують від випускників першого циклу (також див. www.qualityassuranceagency.atlantis.org). Агенція забезпечення якості розробила критерії, яким має відповідати програма та професія сестринської справи (див. www.qualityassuranceagency/nursing.atlantis.org). Компетентності, які подані нижче, є оглядовими та найбільш характерними для даної програми.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Міжособистісна командна робота. Здатність працювати в між професійній команді. • Комунікація. Здатність спілкуватися ефективно та коректно з простими та вразливими людьми. • Навички критичної оцінки. Здатність оцінити факти пов'язані з практикою. • Навчання протягом життя. Здатність брати відповідальність за особисте навчання та практику.
2	<i>Фахові</i>	<p>Компетентний орган має розширений список необхідних спеціальних компетентностей, які перелічені на веб-сайті (див. www.nursingandmidwiferycouncil.atlantis.org). Програма відповідає всім цим компетентностям, які подані нижче. Як згадувалось, випускники програми зможуть продемонструвати досягнення згідно національних критеріїв забезпечення якості, що стосується зареєстрованих медсестер, підготовлених за програмами першого циклу вищої освіти.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Професійні цінності. Практика згідно Кодексу поведінки та правових і етичних кодексів, пов'язаних з професійною практикою. • Комунікація та міжособистісні навички. Здатність будувати терапевтичні відносини та партнерства з особами, сім'ями та учасниками спільнот без упередженого ставлення до їх індивідуальних потреб та побажань. • Медсестринська практика та навички приймання рішень. Використання фактів, досвіду та когнітивних навичок, щоб сформулювати та прийняти обґрунтовані клінічні та управлінські рішення.

	<ul style="list-style-type: none"> • Лідерство, менеджмент та командна робота. Здатність працювати з окремими людьми та командами, щоб надати та сприяти високоякісному людино-орієнтованому догляду. • Теоретичні знання, що підтримують професійну практику та дослідження в галузі сестринської справи. Знання про те, як оцінити клінічні, професійні та дисциплінарні знання, щоб пояснити практику та брати участь в дослідницькому процесі.
--	--

F	Програмні результати навчання
	<p>Як додаток до компетентностей та результатів навчання, які вимагає Національний компетентний орган, випускники програми можуть продемонструвати наступне:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Детальні та усесторонні знання теорій та фактів, що сприяють оцінці догляду, плануванню, практиці та аудиту для надання безпечної науково-обґрунтованої практики. • Здатність запобігати, охороняти та відстоювати вразливих людей та тих, які не можуть сформулювати свої потреби та бажання щодо догляду. • Високий рівень навичок догляду та практики відповідно до потреб пацієнтів та згідно найкращих рекомендацій. • Здатність спілкуватися ефективно з простими людьми, пацієнтами, доглядальниками та фахівцями. • Здатність навчати, контролювати та оцінювати професійну практику молодших колег.

Сестринська справа, приклад 2.

Профіль програми Магістр наук з сестринської справи	
Тип диплому та обсяг програми	Одиничний ступінь, 90 кредитів ЄКТС.
Вищий навчальний заклад	Національний університет Атлантиди.
Акредитаційна інституція	Акредитаційна агенція Атлантиди.
Період акредитації	Програма дійсна впродовж 5 років з жовтня 2009 року.
Рівень програми	FQ-EHEA – другий цикл, QF-LLL – 7 рівень, НРК Атлантиди – 7 рівень.

A	Ціль програми
	Ціллю магістерської програми є уможливити для зареєстрованих практиків сфери охорони здоров'я та соціального захисту роль лідера в професійній та клінічній практиці в даній сфері. Успішні випускники повинні демонструвати глибокі, наукові та персональні знання на основі фактів про ефективність лідерства та стратегій менеджменту для вдосконалення в своїй практичній області рівня послуг соціальних служб та охорони здоров'я.

B	Характеристика програми	
1	Предметна область, напрям	Основні напрями – це лідерство в сфері охорони здоров'я та соціального захисту та професійний розвиток. Лідерство та менеджмент, професійний розвиток, прикладні дослідження (40:20:40).
2	Фокус програми: загальна/спеціальна	Спеціальність: лідерство та менеджмент в сфері охорони здоров'я та соціального захисту.
3	Орієнтація програми	Прикладна.
4	Особливості програми	Вимогою цієї міждисциплінарної програми є завершення проекту вдосконалення служб.

C	Працевлаштування та продовження освіти	
1	Працевлаштування	Випускники програми є добре підготовленими до ролі керівника в великих командах та клініках.
2	Продовження освіти	Вищого рівня спеціаліст або практик-консультант, адміністративні лідерські курси та навчання. Навчання для здобуття ступеня доктора.

D	Стиль та методика навчання	
1	Підходи до викладання та навчання	Акцент на особистісному саморозвитку, груповій та проектній роботі, семінарах та проектуванню, впровадженні та оцінці незалежного покращення рівня послуг.
2	Система оцінювання	Самокритика та критична оцінка своїх одногрупників, проектні звіти, оцінка фактів, критичний аналіз інцидентів, семінари. Есе та презентації.

E	Програмні компетентності	
1	Загальні	Програма відповідає вимогам Агенції забезпечення якості вищої освіти Атлантиди для навчальних програм другого циклу. Включає загальні компетентності (також звані як ключові навички), володіння якими очікують від випускників другого циклу (також див. www.qualityassurance.agency.atlantis.org).

		<p>Компетентності, які подані нижче, є оглядовими та найбільш характерними для даної програми.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Спілкуватися впевнено. Використання різних засобів таких як проектні звіти, інформаційні технології та вербальні дискусії з одногрупниками, підлеглими та керівниками в межах професійної команди. • Командна робота. Працювати результативно як частина студентської групи та команди мультиагенції, використовуючи навички вирішення задач для дослідження сценаріїв. • Критична оцінка одногрупників та себе. Демонструвати навички критичного оцінювання себе та своїх одногрупників для особистого та професійного розвитку. • Проектний та ресурсний менеджмент. Ефективно очолювати та працювати над проектом зважаючи на етику, справедливість, час та ресурси. • Культура та різноманітність. Демонструвати повагу до культури та відмінностей через особисті лідерські якості та менеджерський стиль.
2	Фахові	<p>В рамках професійної практики області вивчення студента та кількості пацієнтів, випускник має демонструвати наступне:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ефективні лідерські та менеджерські навички. Розробка проекту для значного підвищення рівня обслуговування. • Критична оцінка та застосування. Здатність оцінити лідерські моделі, рівень менеджменту та обслуговування для відповідності практиці. • Ефективне використання дослідницьких навичок та знань. Здатність розробляти та оцінювати проект на основі фактів. • Творчість та інновації. Розробляти види послуг згідно потреб визначеної групи клієнтів. • Аналіз та ймовірний вплив сучасних та майбутніх тенденцій політики. Здатність планувати стратегічно, беручи до уваги передбачувані та ймовірні тенденції області. • Судження про потреби майбутнього трудового населення. Використання різного роду інформаційних джерел, щоб прогнозувати майбутнє стажування та вимоги працедавця. • Вплив шляхом стратегічних обговорень. Представляти обґрунтовані аргументи на місцевому та національному рівнях.

F	Програмні результати навчання
	<ul style="list-style-type: none"> • Проводити критичний огляд особистих лідерських та менеджерських навичок для розробки власного плану дій до завершення програми. • Аналізувати організаційну культуру та критично обговорювати вплив цієї культури на результативність колективу, відношення клієнтів та стан здоров'я. • Довести та підтвердити фактами зміни/вдосконалення, які мали б привести до позитивних результатів організації чи людей, яких це стосується. • Планувати, виконувати та критично оцінювати свої лідерські якості та менеджмент при ефективній відповідній та раціональній зміні в середовищі роботи. • Демонструвати критичні знання факторів, що сприяють робочому середовищу, та ведуть до появи креативних та інноваційних рішень для організаційних задач та тих, які пов'язані з клієнтами.

- Прогнозувати потреби майбутньої робочої сили, беручи до уваги етичний менеджмент людськими ресурсами та громадські сигнали.
- Критично обговорювати поточні та майбутні ролі лідерів та менеджерів клінік в світлі поточних політичних змін, світових тенденцій та згідно громадських цілей для охорони здоров'я (міжнародних, національних та місцевих).
- Робити менеджерські звіти та презентації, які відповідають оцінці адміністративного рівня.
- Використовувати міжособистісні навички для впливу на інших, включаючи менеджмент конфліктними ситуаціями.
- Критично обговорювати як покращити безпеку пацієнта чи навпаки через лідерство, менеджмент, стратегічну та корпоративну управлінську практику.

Сестринська справа, приклад 3.

Профіль програми Доктор філософії (кандидат наук) з сестринської справи	
Тип диплому та обсяг програми	Одиничний ступінь, 180 кредитів ЄКТС за 3 н. р.
Вищий навчальний заклад	Національний університет Атлантиди.
Акредитаційна інституція	Акредитаційна агенція Атлантиди.
Період акредитації	Програма дійсна впродовж 5 років з 2009 року.
Рівень програми	FQ-EHEA – третій цикл, QF-LLL – 8 рівень, НПК Атлантиди – 8 рівень.

A	Ціль програми
	Ціллю докторської програми є підготувати висококваліфікованих науковців у сфері науки та практики охорони здоров'я. Успішні випускники завершують незалежний дослідницький проект, перевірений колегами, та отримують досвід наукового стажування високого рівня в міждисциплінарному середовищі.

B	Характеристика програми	
1	Предметна область, напрям	Наукові дослідження в сфері охорони здоров'я.
2	Фокус програми: загальна/спеціальна	Спеціальність: дослідження в області практики та науки охорони здоров'я.
3	Орієнтація програми	Дослідження.
4	Особливості програми	Обов'язкова наукова програма стажування та порт фоліо особистого розвитку.

C	Працевлаштування та продовження освіти	
1	Працевлаштування	Дослідження; менеджмент вищого рівня та лідерство в сфері охорони здоров'я та соціальної роботи; вища освіта; благодійність; робота в клініці, посади в політиці та управлінні.
2	Продовження освіти	Наукові товариства (професійні організації) та інші організації.

D	Стиль та методика навчання	
1	Підходи до викладання та навчання	Основний підхід – через наукове керівництво (з двома керівниками), презентації, аналіз потреб стажування з планом дій відповідно до індивідуальних потреб. Дослідницькі семінари та навчання навичкам відповідно до загальних компетентностей. Виготовлення дослідницького портфоліо. Студентів навчають як дослідників відповідно до Кодексу професійної практики, який рекомендований Національною Науковою Радою (див. www.nrcatlantis.org).
2	Система оцінювання	Проміжне оцінювання шляхом самоперевірки, розвиток дослідницьких та загальних навичок; оцінювання в середині курсу усно та в письмовій роботі. Остаточний усний захист перед незалежними експертами та написання дисертації.

E	Програмні компетентності	
1	Загальні	Програма відповідає вимогам Агенції забезпечення якості вищої освіти Атлантиди для освітніх програм третього циклу. Включає загальні компетентності (також знані як ключові

		<p>навики), володіння якими очікують від випускників третього циклу (також див. www.qualityassuranceagency.atlantis.org). Компетентності, які подані нижче, є оглядовими та найбільш характерними для даної програми.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Критична самооцінка. Здатність визначати та задовольняти потреби особистого та наукового розвитку. • Спілкуватися. Здатність спілкуватися результативно в усній та письмовій формах з фахівцями та нефахівцями • Інформаційні технології. Здатність використовувати ІТ для впровадження проектів. • Навики керування проектами. Здатність демонструвати своєчасність та спланованість в дослідженні. • Вміння підтримати інших. Допомогати через викладання, наставництво та наглядні приклади (демонстрацію). • Працювати етично. Визначати, поважати та керувати етичними, культурними та іншими питаннями пов'язаними з наявністю тих чи інших відмінностей. • Підприємництво. Визначати підприємницькі можливості чи вид діяльності громадського впливу. • Команда робота. Знати про стимули та бар'єри в ефективній командній роботі.
2	<i>Фахові</i>	<p>Аспіранти при завершення програми мають демонструвати наступне:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Створювати та інтерпретувати нові знання. • Демонструвати предметну та сучасну базу знань. • Концептуалізація, проектування, застосування та оцінювання предметного проекту дослідження. • Демонструвати детальне розуміння великої кількості сучасних технік дослідження. • Ефективно керувати відповідними питаннями охорони здоров'я. • Ефективно керувати дослідницькими та управлінськими вимогами. • Проводити етичні дослідження. • Аргументувати та захищати теоретичну позицію на основі емпіричної роботи.

F		Програмні результати навчання
		<ul style="list-style-type: none"> • Спілкуватися та представляти ефективно дослідницькі ідеї в усній та письмових формах перед фаховою і нефаховою аудиторією. • Відповідно використовувати інформаційні технології для менеджменту базами даних, запису та презентації матеріалу. • Надавати ефективну підтримку іншим під час викладання, наставництва чи демонстрації наглядних прикладів. • Визначати та вирішувати етичні питання при проведенні дослідження та відповідних питань щодо культури та відмінностей. • Визначати можливості для підприємницької та громадської діяльності. • Створювати та пояснювати нові знання шляхом проведення дослідження, розширювати передові напрями галузі знань, здійснювати публікації. • Демонструвати систематичне сприйняття та розуміння корпусу знань, які містяться в галузі знань або є складовою професійної практики.

- Концептуалізувати, розробляти та впроваджувати дослідницький проект для генерації нових знань, застосувань або розуміння в початковій частині галузі знань, та врегулювати план проекту в світлі виникнення непередбачених задач.
- Демонструвати детальне розуміння використовуваних технік для досліджень та наукового дослідження вищого рівня.
- Аналізувати з допомогою одного чи більше членів наглядової команди будь-які початкові чи поточні навчальні потреби, пов'язаних з дослідженням та з розвитком загальних компетентностей; брати участь у відповідній навчальній діяльності, як визначено одним чи більше учасниками наглядової команди, щоб задовольняти ці потреби.
- Прогнозувати та керувати ефективно питаннями безпеки та охорони здоров'я, які виникають в результаті ефективного використання ресурсів в дослідженні навколишнього середовища.
- Прогнозувати та керувати ефективно дослідницькими та управлінськими вимогами, пов'язаними з проведенням досліджень в сфері охорони здоров'я за участі інших людей.

Фізика, приклад 1.

Профіль програми Бакалавр наук із фізики	
Тип диплому та обсяг програми	Одиничний ступінь, 180 кредитів ЄКТС.
Вищий навчальний заклад	Галактичний університет, Соляріс.
Акредитаційна інституція	Акредитаційна агенція Соляріса.
Період акредитації	Акредитована Акредитаційною агенцією Соляріса в 2014 р.
Рівень програми	FQ-EHEA – перший цикл, QF-LLL – 6 рівень, НРК Соляріса – 1 рівень.

A	Ціль програми
	Надати освіту в області фізики із широким доступом до працевлаштування, підготувати студентів із особливим інтересом до певних областей фізики для подальшого навчання.

B	Характеристика програми	
1	Предметна область, напрям	Загальна фізика: фізика, математика, інформатика, інше (50:30:5:15).
2	Фокус програми: загальна/спеціальна	Загальна освіта в області експериментальної та теоретичної фізики.
3	Орієнтація програми	Програма базується на загальновідомих наукових результатах із врахуванням сьогоденного стану фізики, орієнтує на актуальні спеціалізації, в рамках яких можлива подальша професійна та наукова кар'єра: фізика (теоретична та прикладна), біофізика, медична фізика, інформатика.
4	Особливості програми	Програма також викладається англійською мовою.

C	Працевлаштування та продовження освіти	
1	Працевлаштування	Робочі місця в компаніях, малих підприємствах та інститутах технологічного та інформаційного сектору (дослідник, забезпечення якості, комерція), біомедичний та фармацевтичний сектори, сфера охорони оточуючого середовища, посади викладача, посади у фінансових інституціях.
2	Продовження освіти	Магістерські програми у фізиці (теоретичній та прикладній), міждисциплінарні програми, близькі до фізики (біофізика, медична фізики, геофізика), магістерські програми в інженерії (технологічній фізиці) та в інформатиці.

D	Стиль та методика навчання	
1	Підходи до викладання та навчання	Лекції, лабораторні роботи, семінари, практичні заняття в малих групах, самостійна робота на основі підручників та конспектів, консультації із викладачами, підготовка бакалаврської роботи.
2	Система оцінювання	Письмові та усні екзамени, лабораторні звіти, усні презентації, поточний контроль, випусковий екзамен, захист бакалаврської роботи.

E	Програмні компетентності	
1	Загальні	• Аналіз та синтез. Здатність до аналізу та синтезу на основі логічних аргументів та перевірених фактів.

		<ul style="list-style-type: none"> • Гнучкість мислення. Набуття гнучкого мислення, відкритість до застосування фізичних знань та компетентностей в широкому діапазоні можливих місць роботи та повсякденному житті. • Групова робота. Здатність виконувати лабораторні дослідження в групі під керівництвом лідера, подібні навички, що демонструють здатність до врахування строгих вимог дисципліни, планування та управління часом. • Комунікаційні навички. Здатність до ефективного комунікування та до представлення складної комплексної інформації у стислій формі усно та письмово, використовуючи інформаційно-комунікаційні технології та відповідні технічні терміни. • Популяризаційні навички. Уміння спілкуватися із нефізиками, певні навички викладання. • Етичні установки. Дотримання етичних принципів як з точки зору професійної чесності, так і з точки зору розуміння можливого впливу досягнень з фізики на соціальну сферу.
2	Фахові	<ul style="list-style-type: none"> • Глибокі знання та розуміння: здатність аналізувати фізичні явища як природного походження, так і технологічні, з точки зору фундаментальних фізичних принципів і знань, а також на основі відповідних математичних методів. • Навички оцінювання. Здатність роботи оцінки порядку величини і знаходити відповідні рішення із чітким визначенням припущень та використанням спеціальних та граничних випадків. • Математичні навички. Здатність розуміти та уміло використовувати математичні та числові методи, які часто використовуються у фізиці. • Експериментальні навички. Здатність виконувати експерименти незалежно, а також описувати, аналізувати та критично оцінювати експериментальні дані. • Розв'язання проблем. Здатність розв'язувати широке коло проблем та задач шляхом розуміння їх фундаментальних основ та використання як теоретичних, так і експериментальних методів, засвоєних з програми фізики. • Обчислювальні навички. Здатність використовувати відповідне програмне забезпечення (мови програмування, пакети) для проведення фізичних та математичних досліджень. • Ерудиція в області фізики. Здатність описати широке коло природних об'єктів та процесів (як натуральних, так і штучно створених), починаючи від цілісності всесвіту (включаючи його еволюцію від моменту створення до нинішніх днів) та закінчуючи на субатомних частинках та процесах, ця здатність повинна ґрунтуватися на глибокому знанні та розумінні широкого кола фізичних теорій та тем. • Здатність до навчання. Здатність шляхом самостійного навчання освоїти нові області, використовуючи здобуті математичні та фізичні знання.

F	Програмні результати навчання
	<ul style="list-style-type: none"> • Здатність продемонструвати знання та розуміння основ фізики в: класичній механіці, коливаннях та хвилях, оптиці та спектроскопії, термодинаміці, електромагнетизмі, квантовій фізиці. Рівень знань цих основ фізики повинен бути базовим, тобто рівнем, необхідним для роботи в традиційних сферах застосування, але не настільки високим, щоб виконувати дослідження на сучасному фронті науки. • Здатність продемонструвати знання та розуміння розділів математики, що мають відношення до базового рівня фізики: диференціальне та інтегральне числення, алгебра, функціональний аналіз дійсних і комплексних змінних, векторів та матриць, векторне числення, диференціальні рівняння в звичайних та часткових похідних, статистика, методи Фур'є. Спроможність використовувати ці інструменти для фізичних застосувань. • Здатність продемонструвати експериментальні навички у фізиці (знання експериментальних методів та порядку проведення експериментів), які проводяться під керівництвом, для перевірки гіпотез та дослідження явищ і їх фізичних законів. Це означає також здатність ставити коректні питання, знання стандартного обладнання, планування, складання схем та проведення експерименту, збір та аналіз даних, включаючи уважний аналіз помилок та критичне оцінювання отриманих результатів. • Здатність продемонструвати знання та розуміння на базовому рівні елементів теоретичної фізики (аналітична механіка, класичний електромагнетизм, відносність, квантова теорія, статистична механіка), сприймати та розуміти роль моделей та теорій в розвитку фізики та формуванні гнучкого мислення. • Здатність продемонструвати знання та розуміння на базовому рівні елементів сучасної фізики (атомної та молекулярної, ядерної та суб-ядерної, твердого тіла, астрофізики) на рівні, частково відповідному сучасному стану розвитку фізики. • Здатність застосувати знання та розуміння на операційному рівні елементів прикладної фізики та суміжних галузей (хімії, електроніки тощо) щоб розвинути розуміння міждисциплінарних зв'язків між фундаментальними науками. • Базові знання та розуміння спеціальних розділів на вибір студента: теоретична фізика, фотоніка, полімери, фізика конденсованих сполук, біофізика, медична фізика, інформатика з метою майбутньої спеціалізації та освоєння міждисциплінарних підходів. • Здатність виконувати комп'ютерні обчислення, що мають відношення до фізичних проблем, використовуючи належне програмне забезпечення та принаймі одну мову програмування, знання як аналізувати та відображати результати. • Оволодіння добрими робочими навичками працювати самостійно (дипломна робота), або в групі (лабораторні роботи, включаючи навички лідерства при їх виконанні), уміння отримати результат в рамках обмеженого часу з наголосом на професійну сумлінність та унеможливлення плагіату. • Продемонстрована вправність у володінні англійською мовою, включаючи спеціальну термінологію, для проведення літературного пошуку.

Фізика, приклад 2.

Профіль програми Магістр наук із фізики та астрономії	
Тип диплому та обсяг програми	Одиничний ступінь, 120 кредитів ЄКТС.
Вищий навчальний заклад	Галактичний університет, Соляріс.
Акредитаційна інституція	Акредитаційна агенція Соляріса.
Період акредитації	Акредитована Акредитаційною агенцією Соляріса в 2014 р.
Рівень програми	FQ-EHEA – другий цикл, QF-LLL – 7 рівень, НРК Соляріса – 2 рівень.

A	Ціль програми
	Забезпечити студентам здобуття знань, умінь та розуміння, що відносяться до областей фізики та астрономії, що дасть їм можливість виконувати свою роботу самостійно. Бути підготовленими до успішного засвоєння складніших програм для наукових дослідників та розробників (O-траєкторія), експертів в області комунікації (C- траєкторія), викладачів (E-траєкторія), наукових менеджерів у бізнесових структурах (MT-траєкторія).

B	Характеристика програми	
1	Предметна область, напрям	Фізика та астрономія: фізика, астрономія, інше (40:40:20).
2	Фокус програми: загальна/спеціальна	Дослідницька траєкторія програми має 4 спеціалізації: біо-фізика та неврологія, фізика високих енергій, астрофізика, молекули та функціональні матеріали.
3	Орієнтація програми	Дослідницька траєкторія є науково орієнтована, викладацька траєкторія/спрямування є практично орієнтована, інші траєкторії є практично орієнтованими.
4	Особливості програми	Загалом є 4 траєкторії: 1 наукова, 1 професійна, 2 практичні.

C	Працевлаштування та продовження освіти	
1	Працевлаштування	Робочі місця в університетах або наукових організаціях, наукові посади у сфері комунікації, управління та досліджень: фінансові компанії, страхові компанії, державні установи, IT компанії, консультування. Посади викладача у середніх школах.
2	Продовження освіти	Докторські програми у фізиці або астрономії.

D	Стиль та методика навчання	
1	Підходи до викладання та навчання	Комбінація лекцій, практичних занять із розв'язування проблем, виконання проектів, дослідницькі лабораторні роботи, підготовка заключної роботи.
2	Система оцінювання	Письмові та усні екзамени, есе, презентації, захист магістерської роботи.

E	Програмні компетентності	
1	Загальні	<ul style="list-style-type: none"> Гнучкість мислення. Набуття гнучкого способу мислення, який дозволяє зрозуміти та розв'язати проблеми та задачі, зберігаючи при цьому критичне відношення до усталених наукових концепцій.

		<ul style="list-style-type: none"> • Популяризаційні навички. Здатність провести усну презентацію та написати зрозумілу статтю за результатами проведених досліджень, а також щодо сучасних концепцій у фізиці та астрономії для загальної публіки (не фахівців.) • Етичні установки. Досягнення необхідних знань та розуміння ролі фізики та астрономії в суспільстві з метою адекватної роботи за майбутніми професіями та врахування впливу на соціальні проблеми.
2	Фахові	<p style="text-align: center;">Для усіх траєкторій навчання</p> <ul style="list-style-type: none"> • Глибокі знання та розуміння: здатність використовувати закони та принципи фізики та астрономії у поєднанні із потрібними вищого рівня математичними інструментами для опису природних явищ. • Розв'язання проблем. Здатність формулювати, аналізувати та синтезувати рішення наукових проблем на абстрактному рівні шляхом декомпозиції їх на складові, які можна дослідити окремо в їх більш та менш важливих аспектах. • Моделювання. Здатність будувати відповідні моделі природних явищ, досліджувати їх для отримання нових висновків та поглиблення розуміння природи. • Комп'ютерні навички. Здатність розробляти та впроваджувати комп'ютерні програми та використовувати існуючі. • Комунікаційні навички. Здатність комунікувати із колегами із даної області щодо наукових досягнень, як загальному рівні, так і на рівні спеціалістів, здатність робити усні та письмові звіти, обговорювати наукові теми рідною та англійською мовами. <p style="text-align: center;">Додатково для наукової траєкторії</p> <ul style="list-style-type: none"> • Дослідницькі навички. Здатність формулювати (роблячи презентації, або представляючи звіти) нові гіпотези та наукові задачі в області фізики та астрономії, вибирати належні напрями та відповідні методи для їх розв'язку, беручи до уваги наявні ресурси. • Уміння учитися. Здатність сприймати ново здобуті знання в області фізики та астрономії та інтегрувати їх із уже наявними. Здатність зорієнтуватися на рівні спеціаліста в певній вузькій області фізики та астрономії, яка лежить поза межами вибраної спеціалізації. <p style="text-align: center;">Додатково для комунікаційної траєкторії</p> <ul style="list-style-type: none"> • Застосування спеціальних знань. Здатність ефективно використати на практиці різні теорії в області комунікації. • Розвинуті комунікаційні навички. Здатність розуміти шляхи практичного використання комунікаційних навичок, ефективно застосовуючи комунікаційні концепції. • Навички самокритики. Розуміння факторів, які мають позитивний чи негативний вплив на комунікацію, та здатність визначити та врахувати ці фактори в конкретних комунікативних ситуаціях.

		<p style="text-align: center;">Додатково для викладацької траєкторії</p> <ul style="list-style-type: none"> • Застосування спеціалізованих знань. Здатність ефективно використовувати на практиці різні теорії в області навчання. • Викладацькі навички. Здатність аналізувати шляхи, якими викладацькі навички використовуються на практиці, ефективно застосовуючи основні педагогічні концепції. • Наставницькі та лідерські навички. Здатність бути наставником молодших колег у вдосконаленні викладацької майстерності. <p style="text-align: center;">Додатково для менеджерської траєкторії</p> <ul style="list-style-type: none"> • Навички аналізу та синтезу. Здатність аналізувати та формулювати висновки (діагноз) для різних типів складних управлінських задач в наукових установах. • Застосування спеціалізованих знань. Здатність ефективно використовувати на практиці різні теорії в управлінні наукою та в області ділового адміністрування. • Підвищення кваліфікації. Здатність виконувати літературний пошук джерел, які мають відношення до цих теорій, здатність їх критично оцінювати, базуючись на фахових в цих областях статтях.
--	--	--

F	Програмні результати навчання	
		<p style="text-align: center;">Для усіх траєкторій навчання</p> <ul style="list-style-type: none"> • Випускники будуть здатні виконувати вимірювання фізичних величин для виконання досліджень шляхом планування, виконання та аналізу експериментів, аналізувати отримані результати в контексті існуючих теорій, робити відповідні висновки (включаючи ступінь невизначеності). <p style="text-align: center;">Додатково для наукової траєкторії</p> <ul style="list-style-type: none"> • Випускники здобудуть адекватні знання та розуміння, що відносяться до базових областей фізики та астрономії. Масштаб цих базових знань буде достатнім, щоб успішно стажуватися в одній із наукових груп. • Випускники будуть володіти достатніми науковими навичками в принаймні одній області фізики та астрономії для того, щоб успішно проводити наукові дослідження під наглядом наставника. • Випускники будуть здатні розуміти наукові статті в одній із вибраних спеціалізацій. Більше того, вони будуть здатними відслідковувати найновіші досягнення в цій спеціалізації (рівень: Physical Review), взаємодіючи спілкуючись із колегами. • Випускники будуть здатні знайти відповідні наукові джерела, які мають відношення до фізичних та астрономічних задач, які необхідно розв'язати. <p style="text-align: center;">Додатково для комунікаційної траєкторії</p> <ul style="list-style-type: none"> • Випускники будуть володіти достатніми знаннями різних теорій в області комунікацій, що дозволить їм критично аналізувати літературу в цій області. • Випускники будуть володіти навичками в області наукової журналістики та технічної комунікації та знаннями щодо найновіших досягнень в цих областях. <p style="text-align: center;">Додатково для викладацької траєкторії</p> <ul style="list-style-type: none"> • Випускники будуть мати достатні знання різних педагогічних теорій, що дозволить їм критично аналізувати літературу в області викладання. • Випускники здобудуть глибоке уявлення про те, як науковий аналіз та рішення задач можуть бути використані для конкретних навчальних програм та поза їх межами.

Додатково для менеджерської траєкторії

- Випускники здобудуть загальне уявлення та розуміння різних теорій в області наукового менеджменту та ділового адміністрування на рівні, який дозволить їм критично реагувати на поради в літературних джерелах цієї області.
- Випускники здобудуть розуміння різних інструментів та стратегій, що мають відношення до діагностування та аналізу різних типів складних управлінських проблем на рівні, що дозволить їх працевлаштування в наукових установах, здатність ефективно використовувати на практиці теоретичні концепції наукового менеджменту та ділового адміністрування.
- Випускники будуть здатні використовувати на практиці ці інструменти та стратегії, а також роботи звіти/доповіді про них усно та письмово.

Фізика, приклад 3.

Профіль програми Доктор в області фізики високих енергій	
Тип диплому та обсяг програми	Одиничний ступінь, 4 академічних роки.
Вищий навчальний заклад	Галактичний університет, Соляріс.
Акредитаційна інституція	Акредитаційна агенція Соляріса.
Період акредитації	Акредитована Акредитаційною агенцією Соляріса в 2014 р.
Рівень програми	FQ-EHEA – третій цикл, QF-LLL – 8 рівень, НПК Соляріса – 3 рівень.

A	Ціль програми
	Забезпечити підготовку в області фізики високих енергій та підтримувати студентів у виконанні ними оригінальних наукових досліджень, що направлені на отримання нових наукових знань, підготовки та захисту дисертації.

B	Характеристика програми	
1	Предметна область, напрям	Експериментальна фізика частинок.
2	Фокус програми: загальна/спеціальна	Дослідження у експериментальній фізиці частинок високої енергії.
3	Орієнтація програми	Фундаментальні наукові дослідження із включення створення нових технологій та/або методів аналізу, що матимуть широке практичне застосування.
4	Особливості програми	Реалізовується у великих наукових групах, активних в широкому колі експериментів, що ведуться над дослідженням фізичних частинок в прискорювачах у цілому світі, а також поза межами прискорювачів. Широкий перелік поглиблених лекційних курсів та лабораторних практикумів.

C	Працевлаштування та продовження освіти	
1	Працевлаштування	Постдокторські місця в дослідницьких групах в університетах та наукових лабораторіях. Відповідні робочі місця в фінансових інституціях (наукові дослідження та управління), в промисловості та комерції. Самостійне працевлаштування.
2	Продовження освіти	Навчання впродовж життя для удосконалення в науковій та інших діяльностях (наприклад, високоспеціалізовані технологічні області). Можлива безпроблемна подальша підготовка на докторському рівні в областях, близьких фізики, прикладної фізики, комп'ютерних наук.

D	Стиль та методика навчання	
1	Підходи до викладання та навчання	На початку тісне наукове керівництво, підтримка наукового керівника, підтримка та консультування з боку інших колег із наукової групи, включаючи постдокторів, більш досвідчених аспірантів та технічних працівників. Вивчення наукової методології на основі різноманітних інтерактивних курсів, що пропонуються аспірантурою. Лекційні курси, семінари,

		консультації, самопідготовка в бібліотеці та на основі інтернету, проектна робота та індивідуальні консультації.
2	Система оцінювання	Письмові экзамени (проблеми та наукові задачі), семінари та наукові звіти із оцінюванням досягнутого, захист дисертаційної роботи за участі науковців із інших університетів та усне екзаменування.

Е		Програмні компетентності
1	Загальні	<ul style="list-style-type: none"> • Дослідницька здатність. Компетентності ініціювати та виконувати (індивідуально або в науковій групі) наукові дослідження, що провадять до отримання нових знань і розуміння фізичного всесвіту. • Групова робота. Здатність працювати у великій науковій групі, розуміючи відповідальність за результати роботи, а також беручи до уваги бюджетні витрати та персональні зобов'язання. • Креативність. Потенціал креативності у генерування ідей та досягненні наукових цілей. • Комунікативні навички. Здатність ефективно спілкуватися із спеціальною та загальною аудиторіями, а також представляти складну інформацію у зручній та зрозумілій спосіб усно та письмово, використовуючи відповідну технічну лексику та методи. • Міжнародний кругозір. Здатність працювати у великій інтернаціональній групі, відноситися із повагою до національних та культурних традицій, способів роботи інших членів групи. • Управлінські здатності. Здатність працювати в умовах обмеженого часу та ресурсів, а також мотивувати та керувати роботою інших для досягнення поставлених цілей. • Викладацькі здатності. Компетентність навчати студентів бакалаврського рівня на практичних та лабораторних заняттях. • Етичні зобов'язання. Демонструвати прихильність до етичних зобов'язань та етики поведінки в наукових дослідженнях.
2	Фахові	<ul style="list-style-type: none"> • Дослідницькі здатності в області фізики частинок. Компетентність виконувати оригінальні дослідження в експериментальній фізиці частинок високої енергії та досягати наукових результатів, які створюють нові знання, із звертанням особливої уваги до актуальних задач/проблем та використанням новітніх наукових методів. • Технологічні здатності. Компетентність у використанні наукового обладнання та технологій, що відносяться до фізики частинок високих енергій. • Конструкторські здатності. Компетентність проектування детекторів частинок та експериментальних установок в цілому.

	<ul style="list-style-type: none"> • Здатності аналізу даних. Компетентність аналізувати дані проведених експериментів по дослідженню частинок високих енергій, які можуть бути великого обсягу та вимагати застосування потужних обчислювальних ресурсів, наприклад grid-обчислень. • Здатності до критики та оцінювання. Компетентність інтерпретувати результати експериментів та брати участь в дискусіях із досвідченими фізиками-науковцями стосовно наукового значення та потенційних наслідків отриманих результатів.
--	---

F	Програмні результати навчання
	<ul style="list-style-type: none"> • Здобуття знань і розумінь поглибленого рівня у фізиці частинок високої енергії та споріднених областях, включаючи методики проведення експериментів та технології детекторів, рівень цих знань повинен бути достатнім для проведення наукових досліджень на рівні останніх світових досягнень та направленим на їх розширення та поглиблення. • Здатність ясно та ефективно описувати інтенсивні, глибокі та деталізовані результати наукової роботи. • Здатність вести спеціалізовані наукові семінари та публікувати наукові статті в основних наукових журналах в даній області. • Здатність робити огляд та пошук інформації в спеціалізованій літературі, використовуючи різноманітні ресурси: журнали, бази даних, он-лайн ресурси. • Здатність підготувати та успішно захистити дисертаційну роботу на основі індивідуальних досліджень, а також використати (та визнати) результати інших членів наукової групи. • Досягнення відповідних знань, розумінь та здатностей використання методів аналізу даних та статистики на найбільш сучасному рівні. • Здатність створювати крупні програмні продукти на різних мовах програмування у відповідності із потребами дисертації, а також адаптувати, удосконалювати та вбудовувати програмні продукти, початково призначені для іншої мети. • Здатність моніторити та управляти детекторами різного типу у сучасних складних лабораторних установках, включаючи спеціалізовану електроніку, системи збору даних та інше спеціалізоване обладнання, яке може включати інші області фізики: оптику, механіку, наноматеріали. <p>До уваги! Повинно чітко розумітися, що найбільш важливі та вагомі результати в докторській програмі не можна вповні назвати результатами навчання, а скоріше – результатами наукових досліджень, у яких створюється або застосовується нове знання (через опубліковані дисертацію, статті, патенти, створені супутні/додаткові/побічні продукти/результати (spin-off) тощо).</p>

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ РОЗРОБЛЕННЯ ПРОФІЛІВ СТУПЕНЕВИХ ПРОГРАМ,

ВКЛЮЧАЮЧИ ПРОГРАМНІ КОМПЕТЕНТНОСТІ
ТА ПРОГРАМНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Підписано до друку 14.11.2016. Формат 60×84 1/8
Друк офсетний. Папір офсетний. Гарнітура British Council Sans.
Умов. друк. арк. 9,3. Обл. вид. арк. 10,0.
Тираж 500 прим. Замовлення № 141116

ТОВ «Поліграф плюс»
03062, м. Київ, вул. Туполева, 8.
тел./факс: (044) 502-39-78 (дод.119)
e-mail: office@poligraph-plus.kiev.ua
www.poligraph-plus.kiev.ua

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єктів видавничої справи
№ 5041 (серія ДК) від 26.01.2016 р.

Друк - ТОВ «Компанія «Трейд+».
м. Київ, вул. Туполева, 8
тел. (044) 502 39 78
E-mail: 3322661@i.ua